

Hakarps Krönika

1969

Hakarps Hembygdsgråd

Krönika 1969

I N N E H Å L L

Ädalsvägen av Axel Werner	5
Om Ebbes Bruks konstgjutgoods — en återblick av Eric Falk	25
Gamla minnesvårdar på Hakarps kyrkogård av Gottfrid Granemyr	31
Ett dråp vid Husbron	37
Stiftelsen Hakarps Sockenmagasin av Lars Hakeman	40
"Till stort gagn för orten" av Ragnar Karlsmo	42
Böcker i Hakarps kyrkas bibliotek av Harald Möllerström	48
Ett litet bygdemuseum	56
Ett auktionsprotokoll	60
Idrottsklubben Hakarpspojarna av Gunnar Karlsmo	63
Något om Hakarp för hundra år sedan av Gottfrid Granemyr	71
Årsberättelse för 1969	73
Anteckningar ur församlingsböckerna	75

Redaktionskommitté har varit:

*Rune Gustafsson, Carl-Eric Blomdahl, Eskil Lago,
Gottfrid Granemyr och Ragnar Karlsmo*

Titelsidan visar fat, sköldar och trofé. Vackra prov på konstgjutgoods från Ebbes Bruk. Bilden tagen ur illustrerad katalog över konstgjutningsföremål från Ebbes Bruk år 1900

Teckningen på sid. 39 är gjord av Uffe Vibeke

FÖRORD

*Den mångsidighet i ämnesvalet som brukar känneteckna vår Krönik*a gäller även för denna årgång. Sålunda har vi artiklar som behandlar så skilda ting, som bl.a. vägar i socknen, böcker i kyrkoarkivet och konstgjutgoods från Ebbes.

Åren 1966—1968 företogs en omfattande ombyggnad av Ådalsvägen med breddning och mer trafikvänliga kurvor. Axel Werner tecknar vägens historia från det att den första tanken på en väg genom ådalen uppkom på 1800-talet, och fram t.o.m. sista ombyggnaden.

Hakarpssonen Eric Falk, sedan många år bosatt i Göteborg, har genom ett ihärdigt detektivarbete lyckats komma över en illustrerad katalog över de konstföremål i gjutgoods, som gjorde Ebbes Bruk till ett välkänt namn. Med hjälp av katalogen och personliga minnen berättar han om det gamla företaget och dess konstgjutningsföremål.

Kyrkoherde Harald Möllerström låter oss ta del av rariteter i bokväg som finns i Hakarps kyrkoarkiv och Gottfrid Granemyr beskriver gamla gravstenar på Hakarps kyrkogård och dröjer vid de knapphändiga data som stenarna innehåller. Han har även undersökt vad som hände i Hakarp för hundra år sedan.

Den väg som förbinder Egna Hem med socknen i norr, och varför utan man nu har svårt att tänka sig samhällsbilden, har också sin historia, den är utforskad och beskriven av Ragnar Karlsmo.

Ett unikt litet museum finns i Hakarp, närmare bestämt i Hökhult, och ett besök där har resulterat i en beskrivning av några föremål som samlats inom dess väggar.

Stiftelsen Hakarps Sockenmagasin presenteras av Lars Hakeman.

Hakarpspojarna har firat 40-årsjubileum och dess ordförande Gunnar Karlsmo berättar om verksamheten och ger en återblick från de gångna åren.

Så tackar vi samtliga medarbetare för ett gott arbete och överlämnar 1969 års Krönika till läsekretsen.

REDAKTIONEN

Adalsvägen och Fagerbergsvägen 1923

*Bild från samma plats efter ombyggnaden 1968
foto Evert Andersson 1969*

Ådalsvägen

av Axel Werner

Det kan nog utan överdrift påstås, att Ådalsvägen är den av vägarna i vår bygd, som under sin tillvaro haft största betydelsen för samfärdseln inte bara i Hakarp utan även för kringliggande orter.

När vägen var färdig att tagas i bruk, avlastades ju den gamla Klevaliden (Hakarpsvägen) från den genomgångstrafik, som den varit ensam om att betjäna. Visserligen var trafiken omkring 1920 inte så omfattande som under senare tider, men Klevaliden med sina branta stigningar hade nog mången gång varit en prövning för hästar och formän, som besökt Jönköping och Huskvarna, och som skulle färdas vidare upp mot socknarna österut.

Men inte endast som trafikled har Ådalsvägen haft betydelse. Den har även blivit och varit en turistattraktion av stora mått. Ingen turist, som besökt våra trakter, har väl underlåtit att göra en färd, till fots eller per bil, längs vägen, som utan tvekan kunnat anses som huskvarnatraktens största sevärdhet. Vägen har ju också och med rätta kallats "Södra Sveriges vackraste landsväg". Det betyget fick vägen kanske främst genom dragningen längs Huskvarnaån med sina i äldre tider berömda vattenfall. Där vägen slingrat sig fram mellan bergens förkastningsbranter på båda sidor om ån, har den bjudit på skönhetsintryck av oförglömlig art, inte bara genom anblicken av de tidvis brusande vattenmassorna utan även genom de utblickar över nejden, som vissa delar av vägen bjudit de vägfärande. Värdet av anblicken av vattenfallen i högform har också under de senaste åren bekräftats genom anordnandet av "Fallens dag".

Vägens förhistoria

Man måste nog anse det ganska märkligt, att för snart 100 år sedan tanken väcktes på en ny väg, som skulle ersätta Klevaliden. Intresset för våra landsvägar torde på den tiden varit ganska klen, men de dagliga besvärigheterna vid passerandet av den livsfarliga backen hade tydligen övertygat en del personer om nödvändigheten av att något borde göras för att lösa vägfrågan.

C. Friedl

Förslag

H

omm

ställning

stäm

§ 1. Om en person som varit medlem i ett parti

har varit medlem i ett parti som har varit medlem i ett parti

§ 2. Om en person som varit medlem i ett parti

§ 3.

§ 4. Om en person som varit medlem i ett parti

§ 5. Om en person som varit medlem i ett parti

§ 6. Om en person som varit medlem i ett parti

§ 7. Om en person som varit medlem i ett parti

§ 8. Om en person som varit medlem i ett parti

samt därefter draga vägen upp mot Lundaberget. En förslagsstakning gjordes i enlighet med förslaget, och avsikten var, att stigningen skulle bli högst 1 meter på 20.

Förslaget vann emellertid ej odelat gillande. I Huskvarna uttalade man farhågor för att de vägfärande lantmännen på sina resor till Jönköping skulle välja den nya vägen över norra Huskvarna, och att den södra stadsdelen därigenom skulle bli lidande. Drätselkammaren tillstyrkte förslaget, men stadsfullmäktige ställde sig avvisande och gick in för avslag.

I Hakarp var man emellertid positivt inställd, och fullmäktige beslöt 1919 att lämna garanti för fri mark inom Hakarp under förutsättning att Lekeryd och Svarttorp bidrog till kostnaden för marklösen. Riksdagsman Gustafsson och Munksjö AB förband sig att lämna fri mark, och för lösen av mark från övriga markägare i Hakarp uppskattade man kostnaden till c:a 3.000 kr. Likaså beslöt man uppvakta Huskvarna Vapenfabrik angående fri mark.

Förmodligen hade dock det upprättade förslaget till vägbygge fått "tills vidare" dela sina föregångares öde, om inte den stora arbetslösheten kommit och påskyndat för att inte säga framtvingat ett beslut om vägens byggande.

I februari 1921 kom länsstyrelsen med ett slutligt avgörande genom att dels besluta, att Ådalsvägen skulle byggas och dels ålägga Huskvarna stad att delta i byggandet, så långt vägen skulle komma att sträcka sig inom stadens område.

Det rådde dock oenighet angående vägarbetets utförande. Från Statens sida framhölls, att arbetet ej var eftersträfvansvärt som nödhjälpsarbete, men efter uppvaktning hos Arbetslöshetskommissionen beslöts äntligen, att vägarbetet skulle utföras som nödhjälpsarbete, och statsbidrag utlovades med $\frac{2}{3}$ av kostnaden, som beräknades till 327.000 kr. Vägkassan och Huskvarna stad skulle tillsammans svara för $\frac{1}{3}$ av kostnaden. Om kostnaden skulle komma att överstiga det framräknade beloppet, skulle staten ensam stå för merkostnaden.

Det uppdrogs åt Södra Sveriges Statsarbeten att svara för vägbyggets utförande, och ingenjör Eskil Runesved blev ledare för bygget.

När det gällde namnet på den nya vägen, tog sig den lokala patriotismen intressanta uttryck. Vid ett fullmäktigesammanträde i

Hakarp den 1 januari 1923 väcktes förslag, att vägen borde kallas "Hakarpsväg", "eftersom förslaget om vägens byggande kommit från Hakarp", eller också borde den kallas "Hakarps Ådalsväg". Vederbörande myndigheter var dock ej med på detta, utan namnet fastställdes till "Ådalsvägen".

Vägbygget 1921—1923

Enligt den upprättade planen för det nya vägbygget skulle vägen utgå från dåvarande Mariebergsgatan i Huskvarna och sedan dragas omedelbart öster om Vapenfabrikens verkstäder. Därefter skulle vägen gå fram över klyftor och genom framskjutande bergryggar på den branta, norra sluttningen mot Huskvarnaån förbi Munksjö kraftstation och Ebbes Bruk samt korså ån strax öster om bruket och därefter ringla sig i trevande serpentiner på åns södra sida upp mot fallet vid Jutaholm. Därefter skulle en bro ånyo leda vägen över ån, och slutligen skulle vägen lugnt och stillsamt gå fram över åkrar och gårdar, tills den mötte den gamla Lekerydsvägen vid Lunda-berget.

1918 hade en förslagsstakning av vägen skett, men från den fanns nu förklarligt nog inga spår, när renstakningen sattes igång i november 1921. Själva renstakningen var delvis inte så enkel att utföra, men erbjöd åtskilligt av intresse. Hela väglängden var beräknad till knappt 3 km, och av dessa var det ungefär hälften, som erbjöd svårigheter, nämligen sträckan från Huskvarna till Jutaholm. Där fanns ju Munksjös regleringsdamm, och höjdskillnaden mellan dammens högvattenyta och vägens begynnelsepunkt på Mariebergsgatan var 31,5 m. Därtill kom att Munksjö bolag, över vars mark vägen till en stor del skulle framdragas, ställde som villkor för upplåtelse av fri mark, att anläggningen skulle utföras så, att en framtida höjning av vattenytan med 1,5 m icke försvårades. För ernående av en lutning på 1:20 fördrades alltså en väglängd på denna sträcka av minst 1,680 m förutom vilplan.

Tvåningen undersöktes mycket noggrant, och en baslinje uppstakades i så nära anslutning som möjligt till den tänkta väglinjen. Två sektioner uppgjordes på var 10:e meter, och därefter utfördes mätning på var 5:e meter i tvärsektionerna till en bredd av c:a 15 m på varje sida om baslinjen. Höjdsiffrorna inprickades på nivel-

leringsplanen, varefter väglinjens läge bestämdes genom interpolation. Tvärsektionerna uppritades och på varje antecknades avståndet från baslinjen till väglinjen. Detta tillvägagångssätt visade sig vara mycket fördelaktigt, eftersom man direkt erhöll det bästa tänkbara läget i plan utan några omstakningar, och vidare blev själva utstakningen av väglinjen både tillförlitlig och enkel.

Trots alla ansträngningar visade det sig omöjligt att erhålla så stor längd på väglinjen, att Munksjödammen kunde klaras utan en extra dammbyggnad, vars längd blev c:a 70 m. Ändock hade vilplanen reducerats i största möjliga grad, ån hade korsats två gånger, och de på översiktskartan visade serpentinkurvorna hade pressats och tänjts på alla upptänkliga sätt. Längden blev ej mer än c:a 1.600 m. Det hjälpte ju något, att även broarna lades i lutning 1: 20.

Där vägen gick fram i jordskärning eller på jordbank, fick den en bredd av 6 m, medan den i bergskärning eller på stenbank minskades till 5 m. I vissa kurvor ökades bredden med 0,5 m, och kurvornas minimiradie blev 30 m.

Den 6 december 1921 igångsattes terrassarbetet i jord på vägsträckans översta del, där endast jordarbeten förekom, och där renstakningsarbetet ej lade hinder i vägen. Marken var då nästan ofrusen, men i mitten av månaden inträdde starkare kyla, som så småningom gjorde tjälen besvärlig, varför jordarbetena avbröts omkring den 1 februari 1922.

Arbetet med bergsprängning påbörjades i mitten av januari 1922 med ett arbetslag. I slutet av februari var 13 lag med vardera 8—14 man sysselsatta med bergsprängning, samtidigt som ett 30-tal man slog makadam. Hela arbetsstyrkan uppgick till c:a 180 man, varför arbetsplatsen med en längd av c:a 1.300 m var tämligen tätt befolkad.

Eftersom Statsarbetena på grund av sina bestämmelser nödgades att nästan till överdrift utnyttja endast muskelkraft, var det helt naturligt, att bormaskiner inte fick komma till användning. Handborrningen var på sina ställen ganska besvärlig, och det berodde dels på bergets stora sprickighet, dels på de mycket varierande bergarterna, alltifrån vittrade skiffer till den kvartsrikaste granit. De olika skärningarna kom därför att uppvisa en ganska rikhaltig provkarta på bergarter.

Fotobild från sprängschaktet närmast Huskvarna. Främre raden fr. v.: Gust. Dahlström, Sigfrid Lindgren, Axel Svensson och Andersson och raden i mitten: Fagerberg, Gust. Hackberg, Gunnar Svensson och Gummar Sandberg, stående längst upp: Johan Dahlström och Bror Dahlin

Laddning och skjutning skedde på bestämda tider två gånger per dag nämligen under middagsrasten samt efter arbetstidens slut, och då man minns vägbygget, kommer nog i håg det ofta återkommande ropet: "Tänt är det här!" Skottsalvorna ökade mellan bergen, och bergarna skakade. Laddningsarbetet leddes av tvenne vana laddare, som f. ö. var de enda egentliga byggnadsarbetarna i hela arbetsområdet. Resten utgjordes ju av industriarbetare från Huskvarna och Ebbes Bruk och Stensholms Fabrik.

Utsändningen av skotten skedde dels medelst stubin och dels medelst elektrisk ström från en utmed arbetsplatsen framdragen likströmsledning om 110 volt. Det sistnämnda sättet användes endast,

handverktyg till 0:90 kr pr m³. Det ger alltså en totalkostnad av 7 kr pr m³.

De branta sidolutningarna utmed vägen gjorde det nödvändigt att anbringa stödmurar i ganska stor utsträckning. De lades av sprängsten utan bruk, d. v. s. som kallmur, med en yttre lutning av 4: 1 och inre sidan vertikal. Bottenbredden blev för t. ex. 6 meters höjd 3 m. Den största höjd, vartill dylika murar uppfördes, blev c:a 10 m. Sammanlagt utfördes c:a 4.800 m³ stödmur, och kostnaden för pallsprängning, transport av stenen samt läggning belöpte sig till omkring 8,25 kr pr m³. Därtill kom kostnaden för kranar och reparation å desamma, borrhål, vässning och handverktyg samt ställningar med c:a 2,50 kr pr m³, eller tillsammans 10,75 kr pr m³.

Sommaren 1922 påbörjades arbetet med broarna. Konstruktör för dessa var vägföretagets arbetsledare, ingenjör Runesved. Broarna fick en spännvidd av respektive 24 och 17 m. och utfördes som valvbroad av armerad betong, som väl smälte samman med omgivningen.

När det gällde hårdgörningen av vägbanan, hade man god tillgång på stenmaterial efter allt sprängningsarbetet. I jordskärningar och på bank av jord förstärktes vägbanan med ett mycket tjockt skärvlager, och materialet till skärven togs dels från skärningarna för själva vägen och dels från särskilt sidoschakt. Kostnaden för slagning, transport och sättning av skärven belöpte sig till 90 öre pr m². Transporten hade då delvis skett med häst och vagn, och transportlängden uppgick till maximalt 600 m. Utsprängningen hade kostat c:a 60 öre pr m².

Skärvlagret avjämnades före makadamens påförande med finare skärv och flis från sprängnings- och slagningsplatserna, och därefter vältades vägbanan.

Makadamen påfördes till en tjocklek av i genomsnitt 16 cm, löst utbredd. Tjockleken på det vältade makadamlagret blev 10—12 cm. Vältningen utfördes med en 12-tons Munktells ångvält enligt ungefär följande tillvägagångssätt: Sedan skärvlagret, resp. stenfyllningen avjämnats med flis och tillvältats, påfördes makadamen — av nödhjälpskäl handslagen — och vältades samman efter vattning, tills en tämligen fast yta erhöles. Vattenvagnen fick sålunda inte lämna spår efter sig. Därefter ströddes bindjord sparsamt på under

intensiv vattning och samtidig vältning. Sedan hålrummen på detta sätt fyllts, påfördes grus, i allmänhet medan ytan ännu var våt efter vattningen. Tyvärr fanns ej gott väggrus att tillgå inom rimligt avstånd, och därför fick grusningen ske med sämre material än önskvärt hade varit.

Kostnaden för makadamiseringen — makadam, transport och utbredning av bindjord samt grusning — uppgick till 1,90 kr pr m². För vältningen åtgick 1.010 timmar, vilket motsvarande en vältad väglängd av 23 m pr 8 timmar eller c:a 115 m². Detta förhållande visade ganska tydligt, hur svårt det var att i praktiken fullt tillgodosätta sig en vältmaskins teoretiska arbetsförmåga. Kostnaden för vältningen — maskinskötare, bränsle, smörjmedel och vattning — uppgick till 21 öre pr m², men i detta pris ingick ej hyra för vält och vattenvagn.

Till följd av vägens branta sidostup och med hänsyn till trafikanternas säkerhet på den slingrande vägen blev det naturligtvis nödvändigt med skyddsräcken så gott som överallt. Utmed Mariebergsgatan utfördes skyddsräcket av 2 st 2-tums järnrör mellan gjutjärnstolpar, som förankrades i den underliggande stödmuren. Från Mariebergsgatan till Jutaholm murades stolparna däremot av sprängsten i cementbruk. Stolparna murades i formar, som gjordes så, att de lätt kunde tagas isär och flyttas. Samma rörtyp användes som längre ner utmed vägen. Stolparna fick en gjuten bottenklump, i vilken rundjärn nedfördes till 50 cm djup. Stolhöjden blev 1 m och hade en uppåt avsmalnande form. Stolpavståndet blev ungefär 3 m, och rören gjordes genomgående och sammanfogades med muttrar. Från Jutaholm till Lundaberget gjordes räcket av ett rör på kilade stenstolpar.

Kostnaderna för resp. räckmodeller blev:

Gjutjärnstolpar med dubbla rör	kr 9:50 pr lm
Murade stolpar med dubbla rör	kr 9:20 pr lm
Kilade stolpar med ett rör	kr 4:10 pr lm

Ackordspriset för de murade stolparna var 5,25 kr pr styck med formar och alla materialier på platsen.

I samband med räcket utfördes också anordningar för elektrisk belysning utmed vägen från Huskvarna stads gräns till Jutaholm. Belysningsstolparna utfördes av smala järnrör och utgick från mu-

Kurvorna mellan broarna, i bakgrunden Jutaholm

rade räckstolpar, som för detta ändamål armerades något kraftigare, och som dessutom murades med en nisch för kopplingsplint m. m. Ledningarna drogs fram i det undre räkröret. Ljuspunkternas antal blev 25, ljusstyrkan 100 normalljus, och lampavståndet varierade mellan 35 och 75 m. Medel till bestridande av kostnaderna för belysningsstolpar, elektriska ledningar, armatur och montering hade insamlats på frivillighetens väg, och strömmen erhöles från Munksjö kraftstation.

För hela arbetet åtgick 46.900 dagsverken. Medelförtjänsten var inte över sig hög. Den uppgick till kr 5:02 pr 8 timmars arbetsdag. Av de nämnda dagsverken hade c:a 15 % åtgått till tillfartsvägar och övriga anordningar såsom stödmurar, trappor m. m.

När hela vägbygget var klart, och slutsummering kunde göras, visade det sig, att arbetet hade dragit en kostnad av 467.000 kr, men i denna summa ingick också kostnaden för förbindelsevägen upp till Egnahem.

Det är förklarligt, om detta vägbygge, både innan det sattes igång och ännu mer under arbetets fortskridande av många älskare — både turister och andra — av den säregna naturen i Huskvarnaådalen an-

sågs som en naturförstörelse av stora mått. Genom vägbygget skulle ju för vägen göras ett våldsamt ingrepp i såväl vegetationen som i de mäktiga bergssluttningarna, och vidare måste givetvis de nedrasande stenmassorna komma att sopa med sig allt vad träd och buskar hette från vägen ända ned mot dalgångens botten, där virrvarret av upp-tornade stenblock skulle komma att ytterligare förstärka intrycket av skövling och förödelse.

Den kände hembygdspatrioten, folkskollärare Georg Sahlström, skrev i sin dagbok den 25 maj 1922: "Uppe i berget bakom fallet är det stora, fula såret i markens hud. Här ligger bergens senor, nerver, muskler och ben obarmhärtigt blottade: den nya vägen genom ådalen."

Lyckligtvis var de anförda farhågorna betydligt överdrivna. Vägbyggarna visade sig i hög grad hänsynsfulla gentemot allt växande. Sålunda kläddes alla träd, som stod i närheten av arbetsplatsen, och som var möjliga att skydda, med kluvna trädstammar till sådan höjd, att rullande stenblock ej skulle skada dem. Och beträffande de nedrasade stenmassorna vidtogs åtgärden att fylla över dem med jord, som sedan besåddes med gräsfrö.

I samtliga bergskärningar murades dessutom stenkar, från 1 till 5 m långa, som fylldes med matjord för att för framtiden kunna hysa kläng- och stenpartiväxter, som skulle kläda stödmurar och bergväggar med en yppig grönska och sålunda hela de sår, som dynamiten slagit. Den nystartade Huskvarna hembygdsförening åtog sig planteringen och vården av växterna. De svåraste brottytorna doldes och draperades därigenom så småningom.

Den märkliga väganläggningen visade sig smyga mjukt och naturligt in i landskapsbilden, och det enda som för det mesta saknades var fallen. Det hade givetvis varit av värde, om man jämt kunnat få uppleva det praktfulla skådespelet av vitskummande, brusande vattenmassor med ravinernas yppiga växtlighet som effektfull bakgrund.

När vägen den 11 november 1923 kunde invigas av dåvarande landshövdingen Carl Malmroth, kunde man på en bergvägg läsa: Vägen byggdes som statens nödhjälpsarbete åren 1921—1923.

Den inskriptionen var ett äreminne över vad ovana huskvarnarbetare kunnat utföra under en svår tid, och den kunde måhända stämma en och annan turist till ett ögonblicks tacksam eftertanke.

Trafiken på den nya vägen

Från många håll hade det uttalats farhågor för att den slingrande vägen skulle bli en olycksväg, när trafiken på allvar komme i gång. Här ligger väl orsaken till den hastighetsbegränsning, som länsstyrelsen utfärdade, och som för oss nu förefaller smått häpnadsväckande.

För motorfordon stadgades nämligen en högsta hastighet av 15 km/tim vid färd uppför vägen och 10 km/tim vid färd nedför. Emellertid visade det sig snart, att dessa "hastigheter" ej var möjliga att bibehålla, och därför gjordes 1925 framställning om höjning, och länsstyrelsen beslöt, att högsta hastigheten fick vara 20 km/tim i båda riktningarna. Det är givet att Ådalsvägen från början blev föremål för stor invasion av nyfikna, som förlade sina promenader dit för att beskåda den nya vägen. För att utröna hur stor trafiken blivit, verkställde man en trafikräkning dagarna 15—17 mars 1924 under tiden kl 6 f.m.—9 e.m. Tidpunkten var tämligen väl vald för att man skulle erhålla ett ungefärligt minimivärde på trafikmängden. Efter ett ganska kraftigt töväder under de närmast föregående dagarna var väglaget synnerligen miserabelt och detta hade till följd, att framför allt biltrafiken var ovanligt liten. Antalet promenerande söndagen den 16 mars uppgick emellertid till 2.892

personer, och detta visar ju tydligt, att ortsbefolkningen hade stort intresse för vägbyggets resultat.

Trafikräkningen gav följande medelvärden pr dag:

Fotgängare	1.207
Cyklar, ryttare, sparkstöttingar, djur	37
Fordon med 1 dragare	57
Fordon med 2 dragare	43
Motorcyklar	9
Personbilar: högst 4-sitsiga	22
Personbilar, 5—7-sitsiga	4
Omnibussar, mer än 14-sitsiga	4
Lastbilar, högst 1-tons	17

Även ungdomen visade den första vintern sitt intresse för vägen men på ett ur säkerhetssynpunkt mindre lämpligt sätt. Det blev nämligen populärt att använda vägen som "kälkbacke" om kvällarna. Vid ett tillfälle hade en massa ungdom samlats uppe vid Jutaholm och kom då på idén att koppla samman kälkar och sparkstöttingar till en lång orm, som sedan med god fart ringlade sig ned för vägen med alla dess kurvor. När man slutligen och som väl var med lycklig utgång slutade färden någonstans nere i Huskvarna, räknade man de åkande och kom till ett antal av — 115.

Den alltmer ökande trafiken utsatte naturligtvis vägen för förslitning, och det ledde till att man under tiden 17 februari—14 mars 1925 nödgades hålla vägen avstängd för förbättring av vägbanan.

Allt eftersom tiden gick, visade det sig, att Ådalsvägen fick ökad betydelse för trafiken i vår bygd. Från år 1936 finns uppgifter om en trafikräkning, som verkställdes dels på sommaren och dels på hösten. De framräknade siffrorna gav följande medelvärden per dygn.

	sommar	höst
Fotgängare	670	501
Cyklister	509	227
Övriga fordon	730	424

Under ett av de räknade dygnen uppgick antalet fotgängare till 2.332 st, och största antalet motorfordon per timme var 111 st.

Den här trafikräkningen gav tydligen åtskilligt att tänka på, och den resulterade i att vägingenjören 1937 ansåg lämpligt att fram-

Vägen 1923

kasta tankar på att för framtiden söka ställa trafiken för fotgängare och cyklister från annan trafik. Man kom emellertid fram till att nödvändiga arbeten för att nå dessa önskemål skulle draga så pass betydande kostnader, att deras utförande måste ställas på framtiden, tills bidrag ur länets bilskattefond kunde påräknas.

Emellertid framlade vägingenjören ett förslag om breddning av fyra knövar samt utfyllning av öppna diken i bergsskärningar till en kostnad av 9.200 kr, och länstyrelsen erbjöd att kostnaden fick betecknas av underhållsmedel i samband med vissa anläggningsarbeten längre upp på Tranåsvägen.

I en av kurtorna hade vägingenjören föreslagit utförande av en trafikdelare, men denna befanns vid besiktning av arbetet 1939 ej färdigställd och ansågs för tillfället ej nödvändig.

För att ytterligare belysa trafikens utveckling på vägen från följande medelvärden per dygn anföras för motorfordon:

1955 875 st, 1958 1.300 st och 1963 1.400 st

Några uppgifter om vägens senare öden

När det gäller årgärder och beslut om Ådalsvägen för tiden mellan vägens byggande och den senaste ombyggnaden, har det varit

svårt att få fram uppgifter, som helt täcker den ganska långa mellantiden. Forskningar i Vägförvaltningens arkiv och i kommunala protokoll har emellertid gett en del, som här redovisas.

1930 beslöt Hakarps kommunalnämnd att för skötsel och underhåll av belysningen på vägen för 1929—1930 anslå högst 100 kr per år. Denna summa visade sig dock senare vara för liten, och från 1950 finns beslut om ökad ersättning med 300 kr per år.

1941 framlade stadsingenjör Stokirch i Huskvarna ett förslag till ombyggnad av vägens nedre del i samband med förslag till ny anslutning till Grännavägen. Förslaget gällde breddning, så att vägbanan skulle bli 7 m bred och dessutom skulle gångbanor ordnas. Körbanan föreslogs belagd med smågatsten, och gångbanorna skulle beläggas med asfalt eller liknande beläggning.

Arbetet var avsett att utföras såsom beredskapsarbete, om stor arbetslöshet skulle uppstå, men tydligen stannade förslaget på papperet.

1952 förfrågade sig Gunnar Hakeman hos kommunalnämnden om tillstånd till förbättring av inskriften på bergväggen, och nämnden hade givetvis ingen invändning, och förbättringen bekostades av Hakarps hembygdsgård.

Vägförvaltningen gjorde 1953 förarbeten för asfaltbeläggning av vägen, och detta arbete påbörjades 1954. Då gjorde kommunalnämnden på förslag av Gunnar Hakeman framställning till Vägförvaltningen om anordnande av parkeringsplatser vid övre fallet. Fri mark utlovades. I samband med asfalteringen ville kommunalnämnden också, att dagvattenledning från Fagerbergsvägen och längs Ådalsvägen skulle läggas, men önskemålet förverkligades inte.

1958 förelåg hos kommunalnämnden protokollsutdrag från barnavårdsnämnden, där den dåliga belysningen på Ådalsvägen påtalades. Det framhölls, "att en del ungdomar samlades på vägen under mer eller mindre ljusskygga umgängesformer". Kommunalnämnden beslöt undersöka förhållandet och skulle kontakta Vägförvaltningen.

Samma år förelåg från Smålands Kraft AB ett kostnadsförslag till ny belysning på Ådalsvägen. Kostnaden belöpte sig till 27.000—30.000 kr, men då var inte grävningskostnader för stolpar och kabel medtagna och ej heller kostnaden för efterlagning av vägen. Förslaget bordlades för utredning.

börjades den 1 juli 1966 samt rivnings- och bergavtäckningsarbetena en månad senare.

Bergavtäckningen, som omfattade 18.000 fm³ morän, vegetation och stubbar, bortschaktades med bandschaktare och grävmaskin samt transporterades på traktordumpers till en av Hakarps kommun anvisad sidotipp, som sedermera skulle bli grönområde. På grund av den svåra terrängen var det nödvändigt att vid flera tillfällen anlita mobilkranar för att lyfta grävmaskinerna på plats.

Innan bergsprängningsarbetena kunde påbörjas, utfördes en mängd olika beräkningar och mätningar för att förhindra och eliminera skador på fastigheter och annan egendom. Vidare etablerades kontakter mellan chefen för Vägförvaltningens byggnadsavdelning, civilingenjör O. Persson och Huskvarna stads representanter, Huskvarna Vapenfabriks AB, Hembygdsföreningen m. fl. Vapenfabriken var i allra högsta grad utsatt, eftersom dess fabriksbyggnad låg endast ett 20-tal m från en sprängplats samt 20 m lägre än den 20 m höga pall, som skulle bortsprängas. I det sammanhanget kan nämnas den under vägen belägna bergrumsanläggningen med en taktjocklek efter arbetenas utförande mindre än 10 m, vidare den stora gasolanläggningen samt gjuteriets stora takyta, som delvis består av glas, och som under inga förhållanden fick skadas, eftersom en stor personalstyrka arbetade därunder. Problemen löstes gemensamt med Vapenfabrikens säkerhetstjänst, som på ett utomordentligt sätt upplyste sin personal om vad som skulle ske. Gasolanläggningen tömdes på sitt innehåll och kläddes in med kasserade telefonstolpar.

Markskakningarna var också ett problem, och för att hålla dessa inom tillåtna gränser fastställdes i förväg tillåten maximal laddning för varje intervall i salvorna för samtliga byggnader inom företaget. För att kontrollera att dessa värden ej överskreds, skedde uppmätning kontinuerligt med vibrografer i närliggande byggnader. För kastningsrisken vidtogs kostsamma åtgärder. Specialbeställda gummimattor anskaffades, och dessa hade upp till 18 m² storlek och en vikt av c:a 1 ton. Dessutom användes gunnebonät och kasserad textiltfilt. Vid täckning av salvorna användes mobilkran.

Borrningsarbetet utfördes dels med s. k. storhålsmaskin ROC 600 och dels med pallmatare. Storhålsmaskinen utförde borrningen från gamla vägen med liggande borrhål, medan pallmatarna borrar lodräta hål. Borrningen med pallmatare var på de flesta ställen mycket

svår, enär berget var starkt sidlutande och höjden varierade mellan 10—25 m. Det kan nämnas, att det djupaste borrhålet var 28 m.

Vid borrhningen fick alla arbeta med livlina och livbälte, och dessutom var många andra säkerhetsanordningar vidtagna. Det kan här påpekas, att under de 18 månader, som arbetet pågick, inträffade endast ett olycksfall med en klämskada på ett finger såsom följd.

Bergsprängningen påbörjades den 1 nov. 1966 och avslutades den 20 nov. 1967. Då hade 158 salvor skjutits omfattande 87.300 fm³ berg. Detta uppdelades på 30.000 bormeter, därav 12.000 meter med storhål. För losstagningen åtgick 30 ton dynamex. Utöver allt detta borrades 23.000 m för slätsprängning av 16.000 m² bergslänt, och för detta åtgick 25 km pentylstubin och c:a 20 km svagt sprängämne av typ Gurex och Gurit. Detta uppdelades på ett 50-tal salvor, som sprängdes före den egentliga bergsprängningen.

Berglastningen utfördes med grävmaskin försedd med 1.200 liter höjdgrävningsaggregat. Transporten av det utsprängda berget skedde med 4 st 15-tons dumpers och fördes till vägbanken i Vättern. Stenen räckte även till iordningställandet av småbåtshamnen.

Vid begrundande av de anförda sifferuppgifterna kunde man ju förmoda att arbetet krävt en stor arbetsstyrka, men så var inte fallet. Som arbetsledare och utsättare fungerade 3 man, och på vägsidan arbetade 10 man samt 7 man på transport- och maskinsidan.

Vägen var klar för trafik den 15 dec. 1967, men beläggning och räcken blev klara först våren 1968. Kostnaden hade uppgått till 3 milj. kr.

Vad kommer att ske i framtiden?

Att Ådalsvägen ännu ej i hela sin längd är tillfredsställande för den alltmer ökande trafiken råder väl inga delade meningar om. Men vad finns det då för utsikter för framtida förbättringar?

Det ser ut som om vägens nedre del står närmast i tur för åtgärder. Här föreligger planer för breddning, och i fördelningsplanen för rikets städer är 3,5 miljoner kronor medtagna för att tagas i anspråk under 1972—1973. Från Huskvarna stads sida har man påyrkat, att breddningen skall få påbörjas i slutet av 1971, och det vore säkerligen önskvärt med hänsyn till de olycksrisker, som vägens ringa bredd utsätter trafikanterna för. De höga stenmurarna utmed

vägens övre sida börjar nu att ge med sig, och det är måhända en tidsfråga, när ett ras kan inträffa.

För vägens övre del är framtiden mera oviss. Det har framkommit olika förslag till framdragning av ny vägsträckning såväl på norra som på södra sidan av ån, men dessa planer har man gått ifrån, inte minst till följd av invändningar, som rests från hembygds- och naturvårdande håll.

Inom Vägförvaltningen föreligger nu ett skisserat förslag till bibehållande av vägens nuvarande sträckning med kraftig breddning och nybyggnad av båda broarna. Det är tänkt, att vägen skulle få en total bredd av 10,75 m, som då skulle ge en 8,25 m bred körbana, en 1,5 m bred gångbana samt en vägren av 1 m. Kurvorna kommer att vidgas ännu mera, och i första kurvan efter nedre bron har man tänkt sig en uppställningsplats för bilar.

Den här planen för vägens breddning är tyvärr ännu inte medtagen i någon fördelningsplan, eftersom kostnadsfrågan inte är utredd, och inom Vägförvaltningen har man inte kunnat ge något tips för tidpunkten, när arbetet kan tänkas komma i gång. Visserligen har man framkastat önskemål om att detta vägarbete lämpligen borde ske i samband med arbetena i vägens nedre del, eftersom vägen under alla omständigheter måste avstängas från trafik. Det skulle ju bli till avsevärt besvär för trafikanterna, om vägen måste avstängas vid två skilda tidpunkter.

Att vägen nu är föremål för en intensiv trafik framgår av en färsk trafikräkning. Den omfattar endast motorfordon och uppvisar häpnadsväckande resultat. Nedanför Smedstorpsгатans inlopp på Ädalsvägen visar räkningen 3.800 motorfordon per dygn, och ovanför samma plats uppgick fordonens antal till 3.000 per dygn. I beaktande av denna livliga trafik framstår en ombyggnad av ännu ej berörda delar av vägen som angelägen. Det är att hoppas, att vid en fortsatt utbyggnad hänsyn tas till den säregna natur, som finnes omkring vägens övre del. En natur, som urtidens krafter danade före människans tid, och som bidragit till den berömmelse för naturskönhet, som med all rätt kommit Ädalsvägen till del.

ANVÄNDA KÄLLOR:

Svenska Vägförvaltningens handlingar 1924

Vår Hembygd 1953

Kommunala protokoll

Vägförvaltningens arkiv

Redogörelse av vägmästare Bertil Pettersson

Om Ebbes Bruks konstgjutgods — en återblick

av Eric Falk

Minnet har ofta benägenhet att återfinna bilder och hågkomster från längesedan svunna dagar, en erinran med vilken jag vill inleda denna artikel. Minnesbilderna i detta fallet är från det industriföretag som Ebbes Bruk utgjorde i slutet av förra århundradet och särskilt då dess insats i framställning av konstgjutgods. Ebbes Bruk blev under denna tid ett välkänt namn både utom och inom landet.

Brukets historia i övrigt, ägare, produktion o. s. v. under olika epoker, ingår ej i denna resumé, ehuru namn ej saknas på idoga medarbetare i Brukets tjänst. För intresserade läsare hänvisas till Hakarps Krönika, årg. 1950 sid. 28, där en välredigerad historik om Ebbes finnes införd av Louise Bergström. Till mitt bidrag har jag tillåtit mig låna vissa uppgifter ur denna historik.

Efter att förgäves hos olika institutioner sökt finna någon broschyr om Ebbes konstgods, blev jag angenämt överraskad av välvilligt tillmötesgående från Göteborgs Historiska Museum, som ägde en illustrerad katalog med titelblad: "Priskurant från Axel Örnberg & C:os Aktiebolag å Konstgjutningsföremål af Ebbes Bruks tillverkning 1900".

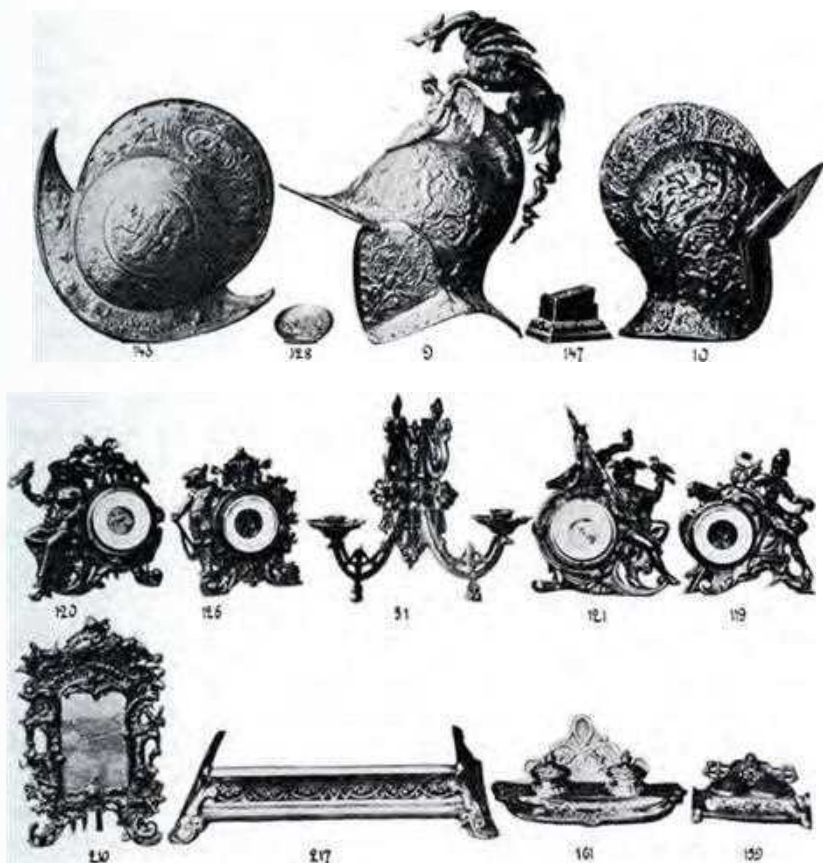
Av bildkavalkaden i publikationen såg jag mig förflyttad sex decennier tillbaka i tiden, då jag som gosse fick följa med min fader, Oscar Falk, som då var verkmästare på Bruket, upp till det s. k. finrummet, beläget högst upp i en av fabriken's huvudbyggnader. Där fanns muséet med alla i priskuranten avbildade föremålen. Visserligen ej uppställda i montrar men prydligt ordnade med van hand av min fader, som hade uppsikt över samlingen. Vid den tidpunkten, omkring 1908, hade försäljningen av konstsaker redan upphört. Ett tiotal år senare hade jag förmånen att återse denna unika samling, som nu sov en ostörd "Törnrosasömn". Min fader hade alltså hand om konstföremålen och fortsatte därmed till sin avgång från Bruket 1930. Tiden därefter intill samlingens utplåning genom den stora branden 1940 är höljdd i dunkel.

Bruket anlades på 1850-talet av tvenne bröder Engberg från Norrland. Men redan efter några år nedlades rörelsen av okänd an-

ledning. Vattenkraften i Ådalen skulle dock snart bli utnyttjad igen. Därför svarade år 1860 en i Hakarp framsynt industriman, jönköpingssonen Carl Friedländer. Om fabrikören som privatman eller i förening med A.-B. i början av 1860 återupptog den nedlagda driften i Ebbes är en öppen fråga. Men något nämnvärt resultat i produktionen synes företaget ej ha lämnat förrän en energisk ingenjör, Carl Laurenius från Västervik, år 1873, anställdes. Nu tycks en ny era för Bruket inledas. Laurenius' förnämsta uppgift var att lösa värmetekniska problem. Hans arbete därmed resulterade i flera patent, som omsatta i tillverkning, blev en ekonomisk tillgång för företaget. Utom ett tackjärnsgjuteri, där första försöken till konstgjutningsgods gjordes, anlades också ett metallgjuteri för tillverkning av div. föremål i bronslegering. En tredje person kom nu in i bilden, Gustaf Axel Örnberg, köpman från Göteborg.

Vem var då denne Örnberg som kom att så helt engagera sig för det småländska bruket, som han arrenderade och vars ledare han blev under flera år? Här ett par data: Gustaf Axel Örnberg var född den 23/7 1848 i Kristinehamn. Han flyttade med föräldrarna till Göteborg, där fadern år 1859 startade en affär, inom porslin- och glasvarubranschen, under firmanamn Örnberg och Andersson. Denna firma övertogs senare av sonen Gustaf Axel som bildade aktiebolag för import- och exportaffärer. Vid förteckningen i katalogen över konstalstren finns en del utländska muséinamn angivna, exempelvis München och Dresden etc. Förklaringen härtill är troligen att Örnberg som ofta befann sig på utländska affärsresor, erhöll tillstånd, särskilt från tyska muséer, att som lån få hemföra kopior och modeller för avgjutning i Ebbes.

I beaktande av det ringa antal anställda vid Bruket under 1880-talet måste bland dem ha funnits synnerligen skickliga yrkesmän inom olika grenar, såväl i gjuteriet som i verkstaden. Från ett sandtag i en ytmorän i närheten av företaget hade man tillgång till extra fin gjutsand, men gjutgodsets höga standard nåddes säkerligen främst genom gjuteritekniskt kunnande under en erfaren gjutmästares ledning. Vid tillverkning efter egna modeller av prydnadsföremål förekom förnickling, oxidering med olika inlägg i lack, mässing och koppar o. s. v. För detta arbete krävdes givetvis en erfaren personal. Som förut nämnts har jag i verkligheten sett konstsakerna och även

Prov på konstgjutningsföremål från Ebbes. Hjälmarna från kejsar Frans I:s rustning och Carl V:s samlingar, barometrar, lampett, fotografirama, eldställ och skrivställ. Bild från ill. katalog över Ebbes Bruks konstgjutningsföremål år 1900

i våra dagar kunnat beundra ett par större vackra sköldar i privat ägo. Också i en del av våra större museer, särskilt i Stockholm och Göteborg kan man påträffa föremål av denna unika konst från Ebbes Bruk.

Med katalogen som ciceron gör vi nu närmare bekantskap med konstföremålen. Men då antalet bilder uppgår till 240 st. kan endast en summarisk överblick ske. Först ser vi mycket vackra etagéer,

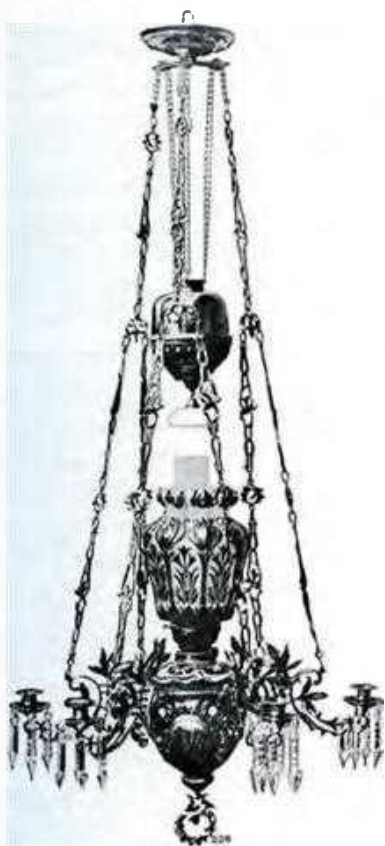

ovala, några upp till 700 mm i diam. Bildmotiven är merendels hämtade ur grekernas gudasagor med allegoriska figurer i högre relief, ofta inramade i slingerornament med blomdekör, eller olika deviser. Man frapperas över den höga struktur med jämna fina ytor som utmärker fingodset — konstgjutning av högsta klass.

Av antikens symboliska gestalter synes på ett par sirliga fat bilderna av de tre gudinnorna Diana, Afrodite och Veritas. Bibliska motiv förekommer både på sköldar, väggallrikar och fat. På en förnäm större tallrik finns Kristi gravläggning, en katolsk 1400-talsbild från sengotisk tid, avbildad. Rembrandt med maka Saskia har avbildats på två dekorativa fat och en tallrik har lånat motivet ur H. C. Andersens saga "Den fula ankungen". Likaså finns en bild av S:t Göran och draken. Ännu några av de större föremålens bilder vill jag nämna. Exempelvis Westfaliska freden i Nürnberg 1648 och Karl V:s härfärd mot Tunis, liksom kejsar Titus porträtt från Titusbågen i Rom och Paris överlämnande till Henrik IV.

Vidare finns olika troféer, harnesk eller kyrasser, hillebarder, samt ett ovanligt s. k. Tirfingsvärd, namnet på det svärd som bars av den fornnordiske kämpan Angantyr. Ett vackert schack- och spelbord, med tillhörande pjäser, väcker vårt intresse.

Av monarker finner vi Gustav II Adolfs och Oscar II:s bilder i högre relief på tvenne vackra väggallrikar, 185 mm i diam. Gustaf Vasas och Oscar II:s porträtt finns i mera heraldiskt utförande i större format, 395 mm i diam. Dekorativa väggallrikar tillverkades

*Sexarmad hänglampa med
majolikakorg*

även i serier med samtliga regenter från Gustaf Vasa till Oscar II, inalles 20 st. Samma samling finns numera på Karlbergs slott. Av denna serie finns också ett mindre utförande, storlek 100 mm, vackra och eftersökta. Ett par andra regenter får vi också stifta bekantskap med. Sigismund, polsk-svensk konung på 1500-talet, son till Johan III, samt Fredinand II, 1500-talskonung i Spanien. Båda finns på större prydliga tallrikar. Av bronsaker som tillverkades märks lampetter i gulmetall och i bronslegering kandelabrar, två- och trearmade s. k. empire med prismor, samt ljustakar, skålar, jardiner och vaser i metall. Även diverse andra prydnadsföremål kan nämnas: barometrar, skrivställ, fotografiramar, askfat, brevpres, klockställ, speglar, medaljonger, sparbössor, prydnadshästar m. m. En enastående vacker nioarmad ljuskrona med prismor och en sex-ljus-hänglampa med majolika-

korg är förnämliga saker. Majolikan är egentligen en keramiklegering som kommer från ön Mallorca, därav namnet. Redan på 1500-talet började man där framställa denna legering, som via tyska porslinsfabriker, i början av förra seklet, kom upp till Norden och Gustavsberg, senare Rörstrand. Numera är majolikan en raritet som står högt på prisskalan. Den utmärks för sina läckra skiftande färgnyanser. Örnsberg införde det vackra porslinet för lamptillverkningen vid Bruket.

Åren från 1899 till 1905 arrenderade Örnsberg & C:o Ebbes Bruk genom att firman övertog arrendekontraktet mellan Carl Friedländer

och Munksjö Aktiebolag. Efter avvecklingen i Ebbes, blev Örnerberg delägare i en lampfabrik i Landskrona, dit även en ebbesingenjör, Hederstierna, flyttade. Sitt affärsföretag i Göteborg överlät han senare till Turiz & C:o, nuvarande Grand Bazar. Från Göteborg flyttade Örnerberg till Danderyds församling, där han avled den 25 nov. 1934, i en ålder av 86 år. Under sin tid vid Ebbes medverkade han till att Bruket deltog i flera utställningar och erhöll fina utmärkelser för sitt konstgjutgods, nämnas kan utställningen i Stockholm 1897, i Gävle 1901 och i Hälsingborg 1903. Obekant är om det deltog i tidigare eller senare utställningar.

Ett förtjänstfullt namn i Brukets historia, i samband med konstgjutningen, är C. E. Laurenius. Han var född i Västervik 1841 och efter anställning i Ebbes flyttade han år 1895 till Göteborg med familj och var där verksam som konsulterande ingenjör. Laurenius avled den 7 sept. 1906. Hans maka Anna, född Jern, 1851—1918, trivdes ej i Ebbes och familjen planerade därför att återvända till Västervik, men efter en dotter Carins födelse 1877, inhiberades denna flyttning. Dotterns födelse blev anledning till att min moder år 1880 fick anställning hos familjen Laurenius som barnjungfru. Carin Laurenius blev senare gift med överstelöjtnant Allan Kock. Hon avled 1916. Alla vilar nu i familjegrav på Östra kyrkogården i Göteborg.

Den beskrivning av Ebbes Bruk som här föredragits är ej fullständig. Även en mera detaljerad skildring av konstgjutningen kanske kunde delgivits läsaren. För mig har den dock varit som en utflykt till minnenas värld med en återblick på alla föremålen. I vår stressade tidsålder, då plasten, bakeliten och celluloiden blivit komplement till järnet, är intresset hos många icke lika stort för en gången tids järnsaker. Hur som helst! För mig är hågkomsten från det gamla Bruket som en hälsning från en tid då Ebbes med glans försvarade sin plats som förnäm tillverkare av konstgjutningsföremål.

ANVANDA KÄLLOR:

Kungl. Biblioteket, Stockholm
Landsarkivet, Göteborg
Stadsbiblioteket, Göteborg
Pastorsämbetet i Danderyd
Hakarps Krönika 1950

Göteborgs Stadsfullmäktige 100 år. 1863—1962
Gustavi domkyrkoförsamlings arkiv, Göteborg
Haga församlings arkiv, Göteborg
Vasa församlings arkiv, Göteborg
Göteborgs Historiska Museum, Göteborg
Universitetsbiblioteket, Göteborg

Gamla minnesvårdar på Hakarps kyrkogård

av Gottfrid Granemyr

Vid södra ingången till Hakarps kyrka finns ett enkelt träkors uppsatt med inskriptionen: Till minne av dem som äro begravda å Hakarps kyrkogård. Initiativet till detta minne över de okända döda togs av kyrkovärden och hembygdsvännen Ivar Meurling, som ju själv sedan några år hör till dem som sover sin sista långa sömn på hembygdens kyrkogård. Hans tankar gick säkert ofta till alla dem som gömmts här under de många århundraden denna kyrkogård varit begravningsplats, och vilkas namn och öden är och förblir oss okända. Vi vet bara, att dessa människors stund på jorden varit som vår, vi som just nu avnjuter vår korta livsminut, sammansatt av barndomstidens glädje och sorglöshet, av ungdomsårens förhoppningar, av mannaårens arbete, möda och bekymmer, av ålderdomens resignation. Alla ha de väl efterlämnat någon i sorg och saknad, som under några år ibland kommit till gravkullen och kanske fällt saknadens tårar, men så har det snart blivit dennes tur att gömmas och därmed också minnet av den förut döde.

Det var under dessa tidiga århundraden inte så vanligt att sätta upp gravstenar över de döda. Det skulle i så fall röra sig om särskilt bemärkta personer. På Hakarps kyrkogård finns ej några äldre gravstenar bevarade än från 1600-talet. Under detta århundrade inföll ju emellertid Sveriges s. k. stormaktstid. Det var då många som skaffade sig meriter, ofta i de långa krigen, men kanske ännu vanligare på ett mera ofarligt sätt, t. ex. genom att hålla sig väl framme hos landets högre myndigheter. Ingenting gav på den tiden högre status än att äga stora gårdar och mycket jord. Det blev därför en mani bland dessa herrar att försöka komma över så mycket som möjligt av detta. Man måste nog förmoda, att man inte använde enbart lock utan även åtskilligt pock mot mindre säljvilliga bönder och jordägare.

Även i Hakarp bildades under den här tiden flera större egenomar, vilka ägt bestånd ända till våra dagar. Detta medförde att en del s. k. ståndspersoner nu bosatte sig i socknen. När dessa så småningom samlades till sina fäder var det nog i enlighet med både egen och efterlevandes önskan att en påkostad gravsten skulle er-

inra om den avlidnes betydelse. Så tillkom alltså de flesta av de i tidens pompösa stil utförda gravstenar, som nu ligger upplagda mot norra muren på Hakarps kyrkogård.

Alla de där placerade stenarna är dock inte lika pampiga, och några har rests över hakarpsbor, som ej synes ha bebott någon av socknens större gårdar. Detta hindrar ju inte att dessa människor varit framstående på något annat sätt, fastän vi nu ej vet någonting om detta.

Några av stenarna har varit lagda som tak över gravar belägna under kyrkans golv. Dessa är nötta av många kyrkobesökarens fötter och deras text är nu svår att tyda. Där stenarna nu ligger är de också utsatta för alla väder och vindar, för vintrarnas frost och somrarnas sol. Få de ej en mer skyddad placering blir snart deras inskriptioner helt oläsliga. Det kan därför kanske vara lämpligt att i Hakarps Krönika berätta något om dem, över vilkas stoft de en gång placerades. Beträffande en del av dessa har det dock varit omöjligt att få reda på mer än vad stenarnas inskrifter själva berättar. Kyrkobokföringen under den här aktuella tiden, sexton- och sjuttonhundratalet, var i Hakarp som på de flesta andra håll ganska ofullständig.

Den äldsta av stenarna har legat över gravplatsen för en Knut Jonsson Dreffling från Smedstorp. Stenen är illa medfaren, men om denne Dreffling går det ändå att genom olika källor få veta en del, främst därför att han blev stamfader för inte mindre än tre svenska adliga ätter, Dreffling, Ancharfelt och Lillienberg, av vilka nu endast ätten Lillienberg fortlever på manssidan.

Släkten Dreffling uppges härstamma från Tyrolen. Under religionsstriderna där på 1500-talet utvandrade många med namnet Dreffling eller Drefflingk. En Johan Dreffling kom 1584 till Sverige. Han blev här hövitsman för en fänika knektar, förlagda på Jönköpings slott. Själv bodde han dock på Esterlunda, en av de två gårdar som sedermera kom att bilda Stensholms säteri, hos greve Per Brahes hauptman, Per Nilsson. Med dennes dotter gifte han sig, men lyckan blev ej långvarig, 1598 blev han dödsskjuten i kriget mot Polen.

Johan Drefflings son Knut bosatte sig på Smedstorp, och det är alltså över hans grav, som den äldsta av stenarna har legat. Han blev i likhet med sin morfar förtroendeman, hauptman, åt greve

Brahe, vilket väl betydde att han hade tillsyn över en del av grevens många gårdar i trakten. Knut Jonsson Dreffling dog omkring 1640, efterlämnande sex söner, eventuella döttrars antal obekant. Han efterträddes på Smedstorp och även som förtroendeman av sin äldste son Johan, och även denne har gravsatts i Hakarps gamla medeltidskyrka under en lika imponerande sten, som den vilken täckte faderns grav. Stenens inskrift berättar, efter citat av ett par bibelverser: Härunder hvilas i Herranom hoppmannen ehreborne velbetrodde nu S.hoos Gudh Johan Cnutsson Dreffling på Smedstorp som afsomnade den 11 Martii A:o 1686 medh sin k. hustru dhen ehreborna och dygderijka matrona sahl. hustru Britta Hansdotter som afsomnade den 7 Maiji 1684. Gudh theras Siälar frögde och hugne och kropparna een gladh upståndelse mijldeligen förläne. Amen.

Drefflingska vapnet

Och i Hakarps församlings dödbok läses för den 11 april 1686: Nedsattes uti Hakarps kyrkio hauptmannen sahl. Johan Knutsson Drefflings lekamen. Hans siäl Gudh evinnerligen frögde.

Johan Knutsson Drefflings hustru Britta var dotter till kaptenen Hans Jonsson Rosdahl, som bodde på Rosendala.

Gravstenarna på Hakarps kyrkogård är emellertid inte de enda ännu synliga minnena efter Drefflingarna på Smedstorp. Hakarps kyrka har bland sina skatter en oblatask av silver, vars lock har följande inskription: Till Guds namnps Ähra och Hakarpa Kjyrkas prydnat är denna oblatask förärad till testamente efter Hoppmannen Sahl. Johan Cnutsson Dreffling och hans kiära hustru Sahl. Britta Hansdotter Ros i Smedstorp aff des kiära barn och Arfvingar. Anno 1686.

En av kyrkans ljuskronor har också kommit till genom släkten Drefflings givmildhet. Det är här Johan Dreffling, samme man vars

namn ju fanns på oblatasken, samt en broder till honom, som varit donatorer. Inskriften lyder: Thenna crona ähr förärat tijl Hakarpa Kiörcka Gudh tijl ähra och Ciörckan tijl prydnat af Ehreborne och Velbetrodde Men Hopmannen Johan Knutsson och Bergmestaren Jonas Knutsson Drefflingar. Ano 1674.

Kyrkoherde Lindstam berättar i sin huskvarnkrönika om Johan Dreffling, att han vid ett tillfälle blev invecklad i en ägogränstvist med sin granne Börje i Läxarp. Johan Dreffling hade börjat bygga en skvaltkvarn i bäcken, som han trodde utgjorde gräns mellan de båda gårdarna. Börje i Läxarp ville emellertid ha det till att gränsen gick uppe på berget väster om bäcken, och till det resultatet kom också domstolen.

En annan av de större gravstenarna har varit rest över en ägare till Brunstorp, Anders Håkansson. Stenens inskrift lyder: Härunder ligger begrafven och i Herranom Hvilas ehreboren och velachtad Anders Håkansson Brunnstorp hvilken i Herranom afsomnade — nov 1677 anno — sampt hans kiära hustru hederliga och gudfruktiga matrona hustru Segred Hansdotter som afsomnade den 26 nov ano 1682 och deras kiäre son Håkan Andersson. Gudh förläne them et frögdeful upståndelse.

Om denne Anders Håkansson finnes antecknat, att han gick i krigstjänst i stället för sin fader och att hans hustru som belöning för detta fick halva Brunstorp som gåva av denne. Makarnas son Håkan, vilkens namn är med på stenen, blev advokat och tog namnet Wettersten. Han gifte sig med en Sara Dreffling från Smedstorp, möjligen dotter till den Knut Jonsson Dreffling, varom här tidigare berättats. En minnessten över makarna Wettersten är nu placerad vid norra korsarmens vägg i Hakarps kyrka. Var stenen ursprungliga placering varit är ej känt. Om stenens uppgift om födelseår är riktiga skulle Sara Dreffling-Wettersten ha varit 30 år äldre än sin man. Detta är givetvis möjligt, men troligare är väl att det är fråga om en felhuggning.

Den allra största stenen har varit rest över manhaftige korpralen Sven Eriksson i Rosendala. Sannolikt har denne Sven Eriksson dock inte bara varit soldat och korpral utan även en ej så obetydlig bonde och jordägare. Stenen är avslagen på mitten och även i övrigt illa medfaren, men man kan dock få fram, att "härunder hvilas i Her-

ranom manhaftig korporal. Rosendahl Sven Eriksson, som afstamade den 15 maj 1762 samman med k. husen. Högstades. Måtteligt stor. Ytterligare har vilat under samma hus och andra barn till hvar sin Biörnsdörter". De svenner till en kunnig erfaren omfångsfull de båda äktenskapen och på den yngste sonen var honom för guldägg (oläsligt var) och där förr O. A. Högstades. d. 1807. Han bekräftat sig den 16 maj 1702. Begrens. Högstades. Måtteligt stor. Högstades. Rosendahl. Ligger söder för staden.

Korporal Sven Eriksson hade varit på skutan och i detsamma som manhaftig. En del av den som var den staden som i likhet med andra svenner på staden. Högstades. Måtteligt stor. De fentliga sammanhang. Högstades. Måtteligt stor. De terna vanligen högt till staden. Högstades. Måtteligt stor. De beskedlige, hantverksmän. Högstades. Måtteligt stor. De manhaftige, kvinnor. Högstades. Måtteligt stor. De Sven Eriksson tycks dock vilat i Högstades. Måtteligt stor. De lidne kyrkoherde. Högstades. Måtteligt stor. De lingar rörande ett m. m. Högstades. Måtteligt stor. De Eriksson spelade en. Högstades. Måtteligt stor. De och talande bild. Högstades. Måtteligt stor. De han levde, återges. Högstades. Måtteligt stor. De tikel.

En annan omfångsfull staden var den staden som vid krutbruket i Högstades. Måtteligt stor. De se, att den bortgående. Högstades. Måtteligt stor. De mer framstående. Högstades. Måtteligt stor. De stenens beställare. Högstades. Måtteligt stor. De dödes namn har. Högstades. Måtteligt stor. De tycks ha varit. Högstades. Måtteligt stor. De förkortningar, om. Högstades. Måtteligt stor. De Viktigast tycks ha varit. Högstades. Måtteligt stor. De nen, som tydligen var. Högstades. Måtteligt stor. De frikostighet än. Högstades. Måtteligt stor. De utläsas till 1701. Högstades. Måtteligt stor. De 8 barn, 4 söner och 4 döttrar.

Det finns även flera staden av Högstades. Måtteligt stor. De ena, över en. Högstades. Måtteligt stor. De hvilas i Herrar. Högstades. Måtteligt stor. De

somnade — sampt hans k. hustru erlig och gudfruktig Anna L-dotter som afled den 1 nov 1706 tillika med tre söner. Saliga äro the som i Herranom döo härefter anden säger att the skola hvila sig ifrån sitt arbete.

I dag bör de mig i morgon tig.

Dödsåret för den gamle bonden från Ammarp har aldrig blivit inhugget. Kanske hade han vid sin död inte någon nära anhörig, som kunde ombesörja detta. Sista raden på stenens text är ju lite svår att förstå, men om man antar att ordet "bör" i stället är avsett att vara "bär", så skulle meningen kunna tänkas vara: I dag bär de mig, i morgon dig (underförstått: till graven).

I Hakarps dödbok för år 1706 kan man se att hustru Annas fullständiga namn var Anna Larsdotter och att hennes gravplats blev söder om kyrkan.

En annan sten, som ej heller hör till de större men i stället till de äldsta, är ett minne över en annan av Hakarps gamla dannemän, som en gång vänt tegarna på Höggärdet. Stenens text lyder: Härunder hvilas sal. Per Nilsson i Höggierde som afsomnade 1669 medh sin kiära hustru Karin M.D. som i Herranom — anno 1706.

Denna hustru Karin synes alltså ha överlevt sin man i ej mindre än 37 år. Kanske var det denna långa ensamhet, som författaren av stenens text tänkte på, när han avslutade raderna på stenen: Jag hafver haft mycket bekymmer i mitt hierta, men din tröst hugsvalade mig.

Och dödboken har ingenting mer att berätta om de båda makarna från Höggärdet, än att deras sista viloplats blev "väster för björken".

Med nästa sten har det egendomliga skett, att en del av den en gång inhuggna texten efteråt av någon anledning blivit avlägsnad, borthuggen helt enkelt. När och varför detta skett är ju inte lätt att veta. Om den fru Holm, över vars stoft stenen en gång restes, berättar dödboken endast, att hon dog i barnsäng, 29 år gammal. När den son döptes, efter vilkens födelse modern gick bort, anges faderns yrke som bruksbokhållare.

Det som finns kvar av stenens text lyder: The som redeligt för sig vandratt hafva komma til frid och hvila uti sina kamerar. Härunder hvilas — — — Herr Fabri — — — Thomas Johan Esmans kära maka Fru Britha Khristina Holm föd i Lund år 1733 den 23 decem-

ber och blef död på Husqvarna d. 4 februari 1762. Ps. n. 144. Kristus mitt lif och döden är min vinning. Phil. 1 v. 2.

Slutligen finns en mindre sten, som endast har inskriptionen A.N.O. 1767 M.A.S. I Hakarps dödbok för år 1767 finns dock inget namn, som passar in med de på stenen angivna initialerna.

Som redan i början framhölls har tidens tand icke lämnat dessa gamla minnesvårdar på Hakarps kyrkogård oberörda. Materialet i en del av dem är sandsten, i andra kalksten, och inget av dessa mineral är ju särskilt motståndskraftigt. Årstidernas olika faser med omväxlande torka och väta och temperaturväxlingar går hårt fram mot stenyterna. Kanske kunde de stenar som är av historiskt intresse på något sätt skyddas mot fortsatt förstörelse.

Ett dråp vid Husbron

I föregående artikel, Gamla minnesvårdar på Hakarps kyrkogård, omtalas en händelse där manhaftige korporalen Sven Eriksson i Rosendala var inblandad. Händelsen inträffade 1677 och är hämtad ur framlidne kyrkoherde Lindstams Huskvarna Kröniker. Berättelsen som vi med benäget tillstånd låtit avtrycka har av kyrkoherde Lindstam återgivits med stöd av domstolsprotokollen från rättegången efter det dramatiska uppträdet.

I en tid, när vårt land ständigt hade krig, och soldater och deras ledare blott voro hemma på kortare besök för att giva sig ut i fejderna igen, hände det alltför ofta, att krigarblodet kom i rusning av ganska ringa anledning, och att slagsmål och tumult uppstodo. Dryckessederna hade som alltid därvid största skulden. Vid bågaren tappade krigaren behärskningen, och svärdet och pistolen voro nära till hands, isynnerhet om han kom i sällskap med en främling, som sårade hans patriotiska känslor. Han tyckte nog också om att få visa sitt mod och att uppträda med en viss självtagen myndighet i förhållande till den civila befolkningen.

Från den 18 juli år 1677 berättas om ett uppträde vid Huskvarna, som i all sin hemskhet dock har åtskilligt av värde för vår uppfattning om dåtida förhållanden. Det är klockaren i Jönköping, Anders Magni, som borgar för sanningsenligheten av följande skildring:

Han och hans måg, buntmakaren Jakob, körde med två par ökar efter hö och kommo till vägskälet vid Husbron och Smedstugan, där vägen ligger åt Huskvarna — alltså låg redan då en smedja vid

Kavla. Då mötte dem Sven Eriksson "i soolgången om aftonen" med en lie i handen. Han frågade dem, vart de skulle hän. När de meddelat sitt ärende, sade Sven: "Ni kommen icke fram den vägen, ty gatan är för trång". Så halp han dem att vända vagnarna och visade dem vägen över "sandén" åt byn Rosendahl. Då blev Sven varse, att ryttare vid pass 20 steg därifrån höllo på att infånga Jöns Hanssons i Rosendala fåle. Klockaren gav icke akt på, vart Sven tog vägen, förrän han fick se honom hos ryttarna och hörde honom ropa: "Karl vad tagen I Eder nu före. Ären I legda hit, så skolen I väl få hästar." Då svarade den ene ryttaren: "Vad kommer det dig vid, din gamle skälm, skall jag icke töras taga mig häst för dig". Med ens var ryttaren av hästen. Men korporal Sven sade: "Det skall du låta bliva att taga dig till rätta. Kom ihåg att jag är en gammal knekt."

Då satte ryttarna sitt liv och sin själ i pant på, att de skulle taga hästen inför hans ögon och skjuta ner honom på köpet. Den ryttaren, som sedan led döden, sade till korporalen: "Ladda du pistolerna", ty ryttaren hade inga pistoler utan en lång, vass värja. När Sven såg det, gick han över gårdesgården ifrån dem och uppför backen, som kallas "Rommelborg", och ryttaren gick med dragen värja och lämnade sin häst hos korporalen, som satt på sin häst och laddade sina pistoler.

Ryttaren gick alltfört efter Sven och skällde honom för "skälm och — sit venia verbo — hundsfort och annat fult". Sven sade: "Gack inte efter mig, ty du går sjuker ifrån mig", och ropade till klockaren: "Kör till bys och bed Jönns själv komma med sitt folk och försvara sina kreatur. Här äro de, som vilja taga dem bort." Jönns fåle lopp nu emellan båda vagnarna lös åt byn.

När de kommo fram och frågade efter Jönns, var han ute på sjön. I detsamma hördes ett pistolskott. Klockaren körde bort efter höet (han hade väl köpt det i Norregården, där husen brunnit upp, och sålunda inga lador funnos att inbärga grödan uti). En del personer från Rosendala, bland dem franske ambassadörens tjänare, Matthes, "Håkon hålländares" piga och Brita Larsdotter, skyndade till Svens hjälp. De båda sistnämnda hade varit vittne till själva händelsen. De gingo nog där på ängen och räfsade hö. Brita såg, att ryttaren hade svärdet i fullt hugg och hörde honom säga till korporalen: "Jag skall hugga ditt huvud itu, din gamle skälm", och i

samma ögonblick slog Sven Eriksson till honom med staven och träffade honom på skuldran, så att svärdet sjönk ned med armen, och därpå ryggade ryttaren sin häst och Sven slog efter honom, men huru det träffade såg Brita icke. Nu kom Mathes till, och han slog åtskilliga slag på ryttaren med en staver. Då sade Håkans piga: "Mathes, akta, huru i slån karlen". Mathes sade: "Jag skall lära honom, huru han skall rida konungens ärenden, eller tycker du, du rider rätt igenom landet och plasserar konungens bönder". Även grytstöpardrängen Anders hade tagit del i striden och berömde sig inför hela hopen över, att han också givit ryttaren några slag.

Klockaren hade släppt sina hästar och skyndat tillbaka för att se, hur det hela avlupit. Han fann den slagne liggande på en vagn vid gården, oförmögen att röra sig. "Han endast snufwade lidit i näsan." Klockaren såg icke efter, var han blivit skadad, utan lyfte litet på hatten och såg honom i ögonen. Sedan gick han bort. Han var tydligen icke "den mannens nästa". Ungefär på samma sätt förhöll sig faktorismeden Isak Svensson. När man ville föra den slagne in till honom, sade han: "Den som har slagit honom, han före honom medh".

Ryttaren fick med livet plikta för sitt tilltag. Korporalen Sven ansågs han handlat i nödvärn och slapp lindrigt undan.

Stiftelsen Hakarps sockenmagasin

av Lars Hakeman

Stiftelsen Hakarps Sockenmagasin tillkom liksom sin föregångare genom ett Kungl. Maj:ts beslut. Föregångaren, Hakarps sockens magasinsskassa, stiftades år 1769 och stadfästes sedan i kungligt beslut den 11 maj 1773. Magasinskassans historia har tidigare skildrats i Hakarps krönika, varför vi här inte vidare tar upp saken. Stiftelsen kom att bildas inte tack vare utan på grund av en bestämmelse i kungörelse av den 18 november 1963 som sade att möjligheten att förvalta vissa tillgångar inom kommunal- eller jordbruksstämma upphör att gälla från och med den 1 januari 1966. Det meddelades också hur man skulle förfara med avvecklingen av dylika kassor som Magasinskassan och styrelsen för Magasinskassan beslutade i sammanträde den 9 december 1964 i § 2 i enlighet med givna riktlinjer att föreslå kommunalstämman att besluta, att magasinsskassans tillgångar den 31 december 1965 överfördes på en stiftelse, så att "de må bestå nu och för evärdelige tider" samt att huvudmän skulle bli Hakarps församlings kyrkoråd, Hakarps hushållningsgille och föreningen Hakarps hembygdsgård. Till kommunalstämman kallades alla innehavare i Hakarp av i mantal satt jord och denna stämma beslutade, att Hakarps sockens magasinsskassa skulle ombildas till Stiftelsen Hakarps Sockenmagasin.

Stiftelsen skall enligt dess stadgar förvalta från magasinsskassan överförda tillgångar. I stadgarna § 6 står bl. a. att styrelsen äger av stiftelsens avkastning anslå medel till för socknens innevånare nyttiga ändamål, varav intet särskilt nämnes. Med hänvisning till § 6 beslutade styrelsen att instifta ett stipendium som utdelas till person eller sammanslutning, som genom ett uppoffrande och oegennyttigt arbete gagnat sådant som kan vara av stort och gemensamt intresse för bygdens befolkning. Stipendiet skall bestå av en penningssumma, vars storlek avgöres i varje särskilt fall samt åtföljas av ett diplom. Vidare kan ungdom från Hakarps församling erhålla ett stipendium på 200 kronor per år för yrkesutbildning inom jord- och skogsbruk.

Stipendium utdelades 1968 till Hans Johansson för insatser avseende hembygdens vård, utforskning och beskrivning samt till Eskil Lago för mångårig skicklig redigering av Hakarps Krönika.

År 1969 utdelades stipendiet till 40-årsjubilerande Idrottsklubben Hakarpspojarna för klubbens insatser för bygdens ungdom. Hur diplomet är utformat framgår av fotografiet på nästa sida. Förslag på framtida stipendiater emottages tacksamt av styrelsen då det många gånger är svårt att få fram lämpliga kandidater.

Den 11 maj 1775 bekräftade
Könung Gustaf III med sin underskrift
Kunglig Majestäts nöje och behag öfver
Häkarps i Ahnars genom i upprättande
af ett socker magasin visade veröf i ä
vntunke och sorgfällighet i att se deras
välstånd och förändring till godo.

Senare tider har förut ämt de yttre be-
tagelserna för socker magasinets verk-
samhet men ej de inre goda uppsättet
i ena därtill.

STAFFESEN HAKARPS SOCKENMAGASIN

genom den förut som vilddats på
socker magasinets anveckling visa
sin erkännsla och tack samhet för an-
satsen af beordring på sids och på tärn
försatt af beordring på sids och på tärn
i beordring på sids och på tärn

JUDROFFSKUBBEN HAKARPSPOJKARNA

med tack för 40-årig främjande
i beordring på sids och på tärn

Häkarps den 15 maj 1769

Staffesen
Öfverintendent

Judroffskubben
Kassaförvaltare

"Till stort gagn för orten"

av Ragnar Karlsmo

För befolkningen i norra Hakarp inträffade under år 1969 den största förändring i kommunikationshänseende som hänt på många år, nämligen att vägen från Egna-Hem till Läxarps vägsbäl blev iordningställd och asfalterad. En bred och trafiksäker väg, anpassad för dagens biltrafik, har ersatt den gamla, som var byggd för att användas av hästfordon.

I motsats till många andra bygdevägar i Hakarp, har denna väg inte några gamla traditioner, den är inte äldre än att många av vägbyggarna fortfarande har den i färskt och kanske bittert minne. Bittert därför att vägen byggdes som dåligt betalt nödhjälpsarbete för arbetslösa inom Hakarps kommun.

När det statliga nödhjälpsarbetet, Ädalsvägen med den s. k. Blindtarmen var färdigt, fanns fortfarande många ynglingar och även flera familjeförsörjare, som inget arbete hade och heller inte visste om de skulle få något sådant. En lokal kommitté, med uppgift att försöka lösa arbetslöshetsproblemen i Hakarp, tog år 1923 initiativet till att kommunen, tillsammans med några lantbrukare i nordvästra Hakarp skulle bygga en väg från Egna-Hem till Smedstorp.

Befolkningen i denna del av Hakarp hade besvärliga vägförbindelser med Huskvarna, beroende på den stora nivåkillnaden som just mellan Värtern och Vassarp är så mäktig, att dess like inte kan uppletas i vårt land söder om Dalälven.

För att komma från gårdarna Vassarp, Stibbarp och Smedstorp fanns ingen lämpligare väg än Strutsabacken, som förutom att den var mycket brant, ständigt befann sig i dåligt skick. Vid kraftigt regnväder liknade vägen mest ett vattendrag, där regnvattnet forsade utför backarna. En färd nedför eller uppför backen utan last gick ju någorlunda bra, men så snart ekipaget var lastat måste färden ha varit ett stort äventyr såväl för kusk som för dragare. Under långa tider på vinterhalvåret var vägen helt oframkomlig och befolkningen mer eller mindre isolerad.

Det fanns ju även möjlighet att ta sig fram över Hökhult, Kixtorp och Hakarps kyrka samt vidare utför den branta Klevaliden

*En väg som var byggd för att användas av hästfordon
foto Elsa Adolfsson 1956*

(numera Hakarpsvägen) till Huskvarna. Men den färden var inte så lockande på grund av den mångdubbelt längre resan. En väg från Smedstorp till Hakarps kyrka fanns visserligen, men den var inte mycket närmare, i varje fall inte för folket i Läckarp, Stibbarp och Vassarp.

När så det stora Ädalsvägsprojektet med "bihanget" Fagerbergsvägen stod färdigt, väcktes tanken att bygga en väg från Smedstorp till Egna-Hem och därmed lösa berörda gårdars vägförbindelse med Huskvarna.

En kommitté, bestående av riksdagsmannen Gustafsson på Stensholm, kommunalnämnsordföranden Peder Henriksson samt ordföranden i arbetslöshetskommittén David Eklöf på Broholm, hade utrett möjligheten att bygga vägen. Intresset hos ortsbefolkningen hade undersökts och markägarna hade förbundit sig att utan ersättning upplåta mark för en fyra meter bred väg plus erforderlig mark för diken. Ägaren till Smedstorp lovade att bidra med 1500 kronor. Artur Karlsson i Läckarp garanterade 750 kronor. Andersson och Johansson i Stibbarp bidrog med vardera 375 kronor. Senare tillkom de båda brukarna i Vassarp, med samma summa som kollegerna i

Stibbarp. Dessutom lovade samtliga dessa lantbrukare fria körningar av ris och makadam till vägbygget.

Att bygga vägen spikrak från Egna-Hem till Smedstorp, var kommitténs första förslag. Detta strandade på att ägaren till Hakarps säteri inte ville offra så god åkerjord. Däremot var ägaren till Smedstorp villig att släppa till mark utan villkor.

I början av december månad 1923 kunde kommittén avge en skrivelse med följande innehåll:

Till kommunalfullmäktige i Hakarp.

Undertecknade komiterade få härmed till Hakarps kommunalfullmäktige avgiva följande förslag till väg Egna-Hem—Smedstorp:

Enligt överenskommelse med jordägarna utgår vägen från nedre gatan på Egna-Hem, går öster om lägenheten Dungen i tämligen rät linje mot norr, viker ut i skogen och går in i den s. k. Hakarps klev vid dennas västra gräns, som den sedan följer tills den viker in mot Smedstorp, där den går tvärs över "Amerikagärdet", går något genom ängens sydöstra hörn och följer åkerrenen fram till Smedstorps gård där den på lämpligt ställe förenar sig med den gamla vägen.

Då denna väg blir till stort gagn för orten och arbetet på densamma lämpligen kan utföras som nödhjälpsarbete få vi föreslå att kommunalfullmäktige måtte besluta att enligt med intresserade lantbrukare träffade avtal tillsammans med dem utföra denna väg såsom nödhjälpsarbete och utanordna enligt kostnadsförslag behövliga medel därtill samt lämpligen uppdraga åt en komitte, att å kommunens vägnar utföra arbetet.

Kostnadsförslag och arbetsbeskrivning för vägens byggnad medfölja.

K. J. Gustafsson

P. Henriksson

David Eklöf

Den uppmärksamme läsaren lägger kanske märke till uttrycket "Amerikagärdet" och här följer en förklaring till varför ett gårde i Smedstorp har fått ett så originellt namn. En skördedag i slutet av 1800-talet höll smedstorpsbonden på att, tillsammans med tjänstefolket, med lie slå hela den aktuella åkern. Arbetet avbröts för kaffepaus och en av medhjälparna tittade ut över den i hans tycke mycket stora arealen och yttrade: "Dä va ett fasligt stort gårde, dä ä nog lika stort som gårderna i Amerikat". Bonden lär då ha yttrat: denna åker ska få heta Amerikagärdet.

Kommunalfullmäktige beslutade i december 1923 att en fyra meter bred väg skulle byggas enligt det framlagda förslaget och bidrog med ett anslag på 3000 kronor. En kommitté med uppgift att leda arbetet bildades och kom att bestå av Andersson i Smedstorp, Karlsson på Göransberg, Peder Henriksson och Claes Wall. Fullmäktige gjorde dock det förbehållet att några kostnader för vägens framtida underhåll inte fick drabba kommunen.

Förbehåll gjorde Huskvarna Eggrämsförening också, då de gav sitt tillstånd till vägens anslutning till den av föreningen ägda "nedersta" gatan. Ingen merkostnad för gatans underhåll genom den ökade trafiken fick drabba föreningen.

Så småningom fanns för vägens byggande 3750 kronor från intresserade lantbrukare, plus 3000 kronor från kommunen. Om inte dessa summor samlats tillsammans uppgick till 6750 kronor räckt till, föränd sig ägaren till Hakarps säteri (C. F. Claesson) att till vägbygget bidra med 500 kronor.

Man kan inte undgå att lägga märke till, att om kostnaden för vägbygget inte höll sig inom ramen, så fick en privatperson stöta till. Kommunen kunde inte ikläda sig det ansvaret, eftersom inga ekonomiska resurser fanns, likaså kan man notera kommunalnämndens rädsel för kostnader i samband med vägens framtida underhåll.

Vägarbetet startades efter julen och gav arbete åt ett flertal arbetslösa. Sven Jonsson på Dungen var bas för ett arbetslag som sprängde berg. Några var sysselsatta med dikning och några slog makadam för hand. Lantbrukarna från Vassarp, Stibbarp, Smedstorp och Låxarp bidrog enligt uppgörelsen med gratis körning av rö och makadam.

Vägbygget utfördes på det sätt som var vanligt vid byggande av småvägar. Diken grävdes och den jord som därvid grävdes upp, lades på den blivande vägbanan. Stubbar och stenar bröts upp (eller flyddes över!). Kidrons bäck fördjupades genom sprängning och en del av området avvattnades därigenom. Bergsprängning hade man redan vid utstakningen försökt undvika, men i närheten av Dungen fanns en bergknalle, som sprängdes sönder. I sank mark lades risbjäddar och slutligen belades vägen med makadam som hade knackats i stegen vid Stora Kleven.

Vägen var körklar på hösten 1924, men motsvarade kanske inte helt förväntningarna. Andersson i Smedstorp såg sin chans att sälja

*En bred, trafiksäker väg, anpassad för dagens biltrafik
foto Ragnar Karlsmo 1970*

björkved till nybyggarna på Egna-Hem, nu när vägförhållandena medgav bekväma transporter. Han tingade bort ganska mycket ved, men redan det första lasset fastnade på den alltför mjuka vägen. Så småningom hårdnade väl körbanan och vägen blev till mycket stort gagn för bygden i flera decennier.

Från början var det väl i första hand lantbrukarna som nyttjade vägen men med tiden började fritidsfolket alltmer använda sig av densamma vid sina utflykter: till fisket i Läxarpsjön, till övnings-skytte på Vapenfabrikens jaktskyttebana, till utsiktsplatsen på Brunstorpsberget samt inte minst till fritidsaktiviteter vid Hakarpspojnkarnas sportstuga. Den ökade trafikintensiteten blev för mycket för vägen som inte var byggd för denna trafik, på våarna körde bilarna fast mitt på vägen och vintertid hamnade många bilister i diket vid försök att hålla åt sidan vid möte. Ett starkt behov av att bredda vägen gjorde sig gällande. Att man därvid förbättrade underlaget och asfalterade vägen ingick också i planerna.

Vid denna ombyggnad fanns större resurser än vid byggandet 1924, marken utmed vägen var kommunal mark och några bekymmer med marklösen eller vägens sträckning fanns därför inte. Tidi-

gare kurvor rätades, backkrön sänktes och dalar fylldes ut. Vid Smedstorps gård fick vägen en helt ny sträckning, väster om gården, därigenom slapp man från trafikfällan mellan husen i Smedstorp, där så många stänkskärmar blivit tillbucklade. Men även kostnaderna hade hunnit ändra sig under de fyrtiofem år som förflutit sedan första spadtaget togs. Ombyggnaden 1968—69 belöpte sig på en kostnad i runda tal 200.000 kronor för de cirka två kilometerna mellan Egna-Hem och Låxarps vägskäl.

Markägare och de som behövde vägen fick 1923 betala den större delen av byggkostnaden, medan kommunen svarade för den mindre delen, staten släppte inte till någonting alls.

Hur fördelade sig kostnaden 1969? Jo, staten betalar 50 %, landsbygget betalar 7 %, kommunen släpper till 38 %, återstoden, eller 5 %, samsas delägarna i vägföreningen om. Med denna kostnadsfördelning var det ju inte så betungande för bygdens folk att få vägen ombyggd, men utan den täta trafik som fritidsaktiviteterna har vållat, hade nog inte trafikräkningen givit sådana siffror, att anslagen hade beviljats.

Om inte Huskvarna stad genom främsynta markinköp lyckats skapa ett så värdefullt och i det närmaste riksbekant fritidsområde, hade nog inte vägen blivit ombyggd och denna del av Hakarp hade fått finna sig i betydligt sämre kommunikationer, än vad som nu är fallet.

Böcker i Hakarps kyrkas bibliotek

av Harald Möllerström

De böcker som här nedan beskrives hör inte till kyrkans arkiv, fastän de för närvarande förvaras i detta arkiv, på grund av att det här finns utrymme för dem. Till arkivet räknas de egentliga kyrkoböckerna med tillhörande bilagor, av vilka de som hänför sig till tiden före 1861 är deponerade i landsarkivet i Vadstena. Till arkivet hör ävenledes protokoll, handlingar och räkenskaper för kyrka, skola, fattigvård, barnavård (innan de tre sistnämnda övergick i kommunal regi), visitationshandlingar, pålysningsböcker och handlingar rörande Hakarps pastorat (de sistnämnda från och med 1962).

I kyrkans bibliotek finns åtskilliga böcker i olika ämnen — somliga ganska överraskande. Således hittar man här Handbok för Sockne- och Sundhetsnämnder, Handbok för vaccinatörer, Handbok för skogshushållare, Avhandling om Mur- och Taktegelbruks inrättande, Annotationsbok för Jönköpings lasarett, Handbok för Praktiska Läkare-Vetenskapen, Sockne-Apothek och någre Hus-Curer, Anvisning till Valet av Läkemedel, Stadgar rörande rotehållaren och soldaten, m. fl. liknande böcker.

Naturligtvis återspeglas utvecklingen av de kyrkliga böckerna. Den svedbergska psalmboken 1695 finns här, liksom därefter utgivna psalmböcker och koralböcker. Äldsta evangelieboken är från 1895, men kyrkohandboksserien går tillbaka till 1693.

Största utrymmet tar Svensk Författningssamling — 201 band från 1719 tills dato; dessutom brev, skrivelser och cirkulär från Consistorium (Domkapitlet) från och med 1749, en mängd äldre och yngre statistiska uppgifter rörande kyrka och skola, handlingar angående prästerskap, prästgård, boställen m. m. Nämnas bör kanske också Hakarps krönika (Hakarps hembygdsgård) inbunden i två band till och med 1961.

Här följer nu en redogörelse för några av de äldre tidstypiska litterära och lärda arbetena i biblioteket.

Den äldsta boken, Baazius Kyrkohistoria, är tryckt 1642. Dess titel är *Inventarium Ecclesiae Sveogothorum continent integram historiam eccles svec libris VIII discriptam*. Det betyder, att boken in-

det: Alltså är nu genom Gudz nådighe tilhjelp föreskriffne allmän-
nelighe Concilii Beslut sampt med then rätta Augzburgska bekän-
nelsen vår Christtroghna Swenska Försambling til godho på Prent
uthgången. Likaledes uttalas, att det icke är tillåtet att utsprida
kätterska böcker eller skrifter, överträda detta enighetens beslut,
uppväcka eller driva stridiga frågor. Att sådant ej förekommer skall
ombesörjas av stiftets biskop jämte landshövdingen, lagmannen och
befallningsmannen. Härpå följer underskrifterna från "hela Sweriges
Rijke": hertigarna, riksrådet, biskoparna, ridderskapet och adeln,
slutligen prästerskapet (där man kan notera Nicolaus i Hakarp) och
representanter för städerna, landskapen och häraderna. Namnlistan
avslutas med orden: O Gud, styrk det i oss som du vårdat haver.

"Gezeliusska bibelverket"

Johannes Gezelius, hans son och sonson är författare till ett bibel-
verk i tre delar. Alla tre var grundlärda män, som blev biskopar
i Finland, de två första i Åbo, den siste i Borgå. Deras livstid om-
fattar tiden 1615—1733.

Alla tre delarna innehåller "nödtorftig Förklaring vidh hvar vers:
Til then himmelska Sanningens tydeliga Förstånd och grundeliga
Förswar; samt til hvar och ens Lärdom, Tröst och Förmaning".
Detta är en mycket blygsam utsaga, ty boken är oerhört innehållsrik.

Hela verket — som är bundet i läderband i stor oktav — består
egentligen av sex delar, av vilka tre således är i Hakarps försam-
lings ägo. Efter tidens sed är verket i djupaste underdånighet dedi-
cerat högvälborne Herrar grevar och friherrar, Kungl majestäts och
Sveriges rikets råd. Två av delarna tillägnas konung Fredrik I och
änkedrottningen Hedvig Eleonora. Orsaken till dessa dedikationer
torde delvis ligga däri, att böckerna utgavs för medel som ställdes
till förfogande av dessa personer.

Gezelius bibelverk behandlar — i de delar som är här tillgängliga
— de fem moseböckerna, Jobs bok, Davids psaltare, Salomos ord-
språk, predikare och höga visa, de fyra evangelierna och apostla-
gärningarna. Varje skriftbok föregås av ett "förspråk" med detalje-
rade upplysningar om författaren, boken och deras tidsmiljö.

Ännu ett bibelverk

Finns vi i arkivet. Tryckåret är inte angivet, men författaren är en Lucas Lossius från Lüneburg. Verket är bundet i träpärmar och i mycket prydligt skick. Det bär spår av att ha blivit läst och begrundat. Framställningen är på latin. Den latinska bibeltexten citeras först styckvis och förklaras. Efter varje stycke följer så en dogmatisk sammanfattning, och slutligen anföres vissa invändningar som kan göras mot texten, kätterska meningar som sedan vederlägges. Boken är således både en bibelförklaring och ett försvar. Varje evangelist har fått sin lövnadsbeskrivning.

Johan Peringskiöld (1654—1720)

Hans bok har följande i sig själv innehållsrika titel: En book af Människornes Släckt och Jesu Christi Börd eller Bibliskt Släckt-Register från Adam til Jesu Christi heliga Moder Jungfru Maria och Hennes trolofvade Man Joseph; Med förnämsta Hufwud-Släkters Grenar Efter then Heliga Skrift och lärda Mäns Böcker.

Detta är ett av Peringskiölds verk. Han var fornforskare och tjänstgjorde som sekreterare och antikvarie vid Antikvitetsarkivet. Han åstadkom en väldig materialsamling, ett antikvariskt-typografiskt arkiv.

Här medtages faktiskt allt som Bibeln innehåller av person- och släktdata. Han ger också uttryck för sin fromma tillit, att den kristna tron "är byggd uppå orörliga grundvalar och fruktar inte för de spetsfundiga förnufts invändningar som sig däremot uppsätta".

Första släkttavlan upptar detaljerat människosläktets leder från Adam till den stora floden. Därefter följer med lika rikhaltiga kommentarer Noas tre söner, Sem, Ham och Jafet, och deras släkters utbredning i respektive Asien, Afrika och Europa. Alla de i Gamla testamentet nämnda folkslagen och länderna får sin särskilda beskrivning. I tolfte tavlan redogöres för Israels barns tolv släkter och deras platser i det heliga landet. I sammanhang härmed presenterar författaren domare, konungar och profeter i Israel och kommer så också in på Nya testamentets personhistoria. I släkttavlorna rangeras även Egyptens faraoner jämte de persiska, grekiska och romerska erövrarna.

Boken är rikt illustrerad med bilder och beskrivningar av templet i Jerusalem, pyramiderna i Egypten, senare byggnader i Jerusalem. Tyvärr är den ganska sliten — måhända den varit ett särskilt objekt för studium.

Hakarps kyrkio tillhörig

och egnad af en enfällig Student. 1734, vilken uti kyrkionnes Inventario är observerat — så står det på försättsbladet till en bok, som består av flera med varandra korresponderande delar.

Första delen, tryckt 1696, innehåller en beskrivning av den sekteriska pietismen på grundval av skrifter, utgivna av dess upphovsman Philipp Jacob Spener och hans meningsfränder. Meningen är tydligen att varna för den. Författaren är Theol. Doctorn och kyrkoherden i Danzig Samuel Schelwig. Andra och tredje delen är tryckta 1697 och utgör fortsättning av kritiken av pietismen och därmed beslätade rörelser och slutar med ett totalt underkännande av pietismens läror.

Därpå följer en motskrift av Spener, kurfurstligt råd i Brandenburg och prost i Berlin. Den innehåller ett fullständigt avvisande av Schelwigs teser såsom varande falska anklagelser för sekterism och avslutas med bönen: Gud, förbarma dig över denne doktor i Danzig och upplys hans ögon, så att han inte går under dödens sömn!

Till denna motskrift fogar sig ytterligare en skarp, för att inte säga hätsk vidräkning, skriven av en Samuel Schwerdmann i Pommern. I denna pamflettartade skrift anklagas Schelwig för att själv vilja utbreda en så kallad pietistisk sekt och skildras som en mycket misstänkt person.

Men Samuel Schelwig blir inte svaret skyldig. År 1699 utger han åter på egen bekostnad en diger avhandling, vari han går till rätta med "Herr Doktor Philipp Jacob Speners blod- och kraftlösa" bok genom att upprepa de i det "sekteriska pietisteriet" förekommande irrlärorna och grundligt hävda den sanna läran. Och han avslutar i sin tur sin skrift med följande önskan: Gud förläne honom (dvs. Spener) och hans svärme-medbröder att inte vidare anfäkta, oroa och sönderslita den evangeliska kyrkan, som det förutan är trakasserad av många fiender, utan erkänna sina irrläror och återvända till en-

heten i Kristus. Därmed skall de uppväcka glädje icke blott hos mig, utan också hos änglarna i himmelen. Ack, låt det ske, o Gud, för Kristi skull. Amen.

Denna bok — skriven på tyska med mängder av latinska citat och med dåtida lärd uppställning — är ett exempel på de teologiska fejder som med sådan frenesi kunde utkämpas på denna tid. Det är troligen en av teologiska ting mycket intresserad person — därtill sannolikt av renlärt luthersk läggning — som samlat dessa böcker, låtit inbinda dem och skänkt dem till kyrkan.

Laurentius Halenius

prost och kyrkoherde i Söderala församling i Hälsingland är författare till ett verk, av vilket den ena delen, tryckt 1742, bär denna långa titel: Svenska och hebreiska Concordantier öfver Gamla Testamentet och de apokryfiska böckerna, utvisande bok, kapitel och vers, varest vart svenskt ord och mening i dessa skrifter finnes beskrivna samt vad däremot i de kanoniska böckerna av grundtexten svarar, och huru ofta samma av hebreiskan således är försvenskad.

Några år dessförinnan, 1734, hade Halenius utgivit ett motsvarande verk med Nya Testamentets svenska och grekiska concordantier. Även detta finns i kyrkans bibliotek. Böckerna är tillägnade rikets tolv biskopar och konsistoriet.

Den nutida benämningen på ett sådant verk är biblisk ordbok. Till den egentliga ordboken har Laurentius Halenius fogat vissa speciella redogörelser. Således uppräknas alla egennamn i Bibeln och var i Bibeln de förekommer. Främst kommer här givetvis namnet Jesus, som enligt ett överslag återkommer 991 gånger i Nya testamentet. Vidare redogöres för alla sifferuppgifter i Nya testamentet bland annat.

Allt som allt är verket ett resultat av ett oerhört arbete. Man beundrar inte minst boktryckaren och sättaren som har haft att handskas med latinska, hebreiska och grekiska bokstäver i rikaste mått.

Flavius Josephus

var en historiker, som levde mellan åren 37 och 100 efter Kristi födelse. Tre digra volymer — omfattande veterligen hela hans produktion — finns i biblioteket. Flavius Josephus var jude men hade antagit kristen tro, därför skrev han judarnas och de första kristnas historia.

Flavius Josephus historia om judarna omfattar 20 böcker, vilka grupperas i en fortlöpande rad "delar". I ett vidlyftigt företal hyllar översättaren på klingande vers de styrande i landet — konungahuset och de fyra stånden. Första delen skildrar så den historiska utvecklingen från skapelsen till och med konung David. Andra delen fortsätter med Salomo intill Herodes. Tredje delen börjar med "Herodis wärkeliga uppstigande på den judiska tronen" och slutar med kejsar Neros tid.

På sextio-talet efter Kristus gick judarna i uppror mot romarna, vilket slutade med Jerusalems förstöring år 70. Josephus fortsätter sin historia med en fjärde del och femte och skildrar detta krig mot romarna. Fjärde delen inledes med en av honom själv skriven självbiografi. Flavius inte bara skrev, han var också ganska verksam som kontaktman mellan judarna och romarna — vilket renderade honom åtskillig kritik från olika håll.

Dessa översättningar är utgivna åren 1713, 1749, 1750. År 1752 gjordes en "tilökning" av Josephus judiska historia på grundval av baron Ludvig Holbergs historia om judarna från Jerusalems förstöring till "närvarande tid", dvs. utgivningsåret. I denna "sjätte del" medtogs också en avhandling om "Kristendomens styrka av hedningarnas, och särdeles Flavius Josephus', omdömen om Kristus".

Man kan nog — icke minst med tanke på vad som hänt i vår egen tid — instämma i bokens omdöme: "Av alla nationer som på jorden finnas, och någonsin funnits, är den judiska den allra förunderligaste". — "Ty att se ett utspritt, försmädat och med eld och svärd förföljt folk ännu utgöra ett antal av några millioner människor, som behållit sitt gamla språk, lagar, seder, religion och ceremonier, är sannerligen en paradox som icke kan begripas, och en knut som av mänskliga skäl och historiska exempel icke kan upplösas, utan här måste man stanna och erkänna Guds Finger."

Slutligen skall nämnas två mycket innehållsrika verk som man kan ta del av i kyrkans bibliotek: Martin Luthers Kyrkopostilla i två band och Scrivers Själskatt i fyra band jämte Själskattens kärna och stjärna i ett band.

Den fullständiga titelsidan till Själskatten må i sin helhet återgivas, då den utgör en koncentrerad beskrivning av vad verket innehåller. Således: M. Christian Scrivers, Curfurstl. Sachsisk Öfwer-Hof-Predikants och Consistorial-Råds i Qwedlinburg, SJÄLE-SKATT,

Det sekel, i vilket vi nu lever, har medfört stora och genomgripande förändringar inom alla områden av mänsklig verksamhet. Detta är fallet icke minst när det gäller vårt jordbruk. Vid seklets början var huvuddelen av Sveriges befolkning sysselsatt inom jordbruk med binäringar, som det brukar heta. Under de sjuttio år som gått sedan dess har antalet inom jordbruk verksamma oavbrutet minskat, och under de sista årtionena har "massflykten" från jordbruket gett alltfler ödegårdar och igenväxande åkrar som resultat. Anledningarna till detta förhållande är väl flera, men den främsta orsaken är naturligtvis den genomgripande mekanisering och rationalisering, som skett inom jordbruket, liksom omvänt flykten från jordbruket och därav uppkommande brist på arbetskraft påskyndat och framtvingat mekanisering.

Ända fram till 1800-talets ingång bedrevs jordbruket i vårt land i stort sett på samma sätt som skett allt sedan medeltiden. Redskap och verktyg var under denna långa tid i huvudsak desamma. Med det nya århundrandet började det emellertid att röra på sig i det gamla, traditionsbundna bondesamhället. Omkring detta sekels början genomfördes det s.k. storskiftet. Fördelarna av storskiftet visade sig snart, och redan 1827 var man redo att gå ännu längre genom att införa stadga om laga skifte. Detta innebar att man försökte ytterligare sammanföra böndernas ägostycken. Varje bonde skulle därefter ha sina ägor samlade inom en viss areal. Men det verkligt radikala var att även bondens hus skulle flyttas till den nya ägofiguren. Den gamla bygemenskapen bröts nu plötsligt och brutalt sönder med allt vad detta förde med sig. Att bli utkastad från den trots allt nära och trygga gemenskapen, till en plats kanske flera hundra meter från närmaste granne, kändes nu outhärdligt. Med tiden läktes såren och en ny generation, som så småningom trädde till, såg snart fördelarna av vad som hade skett.

Vid denna tid kom också vändplogen i mer allmänt bruk som ersättare av det gamla årdret. Sjöar sänktes med nya åkerarealer som följd, nya tegar lades under plogen, i synnerhet av mossmark. Allt detta var nödvändigt till följd av den stora folkökning som skedde under 1800-talet, det blev många fler munnar att mätta. Beträffande

jordbrukets arbetsmetodik i övrigt, redskap och verktyg hade emellertid inga större förändringar skett. Det kom ej heller att ske förrän under de första decennierna av vårt eget århundrade. Hästar och oxar stretade framför plogen. Bonden gick med såskäppan framför sig och strödde ut sitt korn, såsom det skett i tusen år. När säden var mogen mejades den med lie och kvinnfolket band den till kärvar med flinka händer. Från ängar, kärr och dikeskanter hämtades med lie och räfsa gräs, som blev vinterfoder åt djuren. Under sommaren fick kreaturen söka sitt bete i skogen, varje gård hade sin kohage och fårahage.

Ej heller under vintrarna behövde man vara sysslolös. Eftersom jordbruket var baserat på självhushåll, och pengar spelade en mycket liten roll, så måste allt vad gårdens folk behövde åstadkommas hemma. Karlarna tillverkade och reparerade de redskap som de använde och kvinnfolken utförde alla de invecklade och handskicklighet fordrande processer, som ull och lin hade att genomgå, innan det kunde bli tyg och kläder. Allt krävde mycket folk och framförallt mycket redskap av de mest skiftande slag.

Nu är allt detta förändrat. Bonden har blivit maskinförare och måste vara en skicklig mekaniker, som har en stor och dyrbar maskinpark till sitt förfogande. I köket finns inte längre några pigor, i deras ställe har nu husmor olika slag av tekniska hjälpmedel. De gamla verktygen och husgeråden har försvunnit till skrotupplagen eller blivit präktiga brasor. Något har dock blivit bevarat på museerna eller hos privata samlare, som i de gamla föremålen sett ett kulturellt och historiskt värde.

Det är dock så att varje generation känner en naturlig önskan att uppehålla kontakten med de generationer som levat tidigare. Litteraturen ger oss bilder av deras liv. Vi kan genom denna läsa deras tankar och förstå deras handlingar. Den mera påtagliga och handgripliga kontakten med deras livsvillkor kan vi dock bäst få genom de föremål de lämnat efter sig.

I museernas montrar kan vi alltså se de nötta föremålen. Vi kan ana lukten av gammal tid, men vi kan inte känna den. Glaset och repen hindrar oss från detta och från att försöka använda föremålen. Privatsamlaren ger oss ibland denna förmån. Här inte bara ser vi föremålen, vi kan känna deras doft av gammal tid, vi kan känna på

slagans tyngd och på skärans nötta och följsamma grepp, prova de gamla hattarna och vända bladen i boken med den gammaltyska stilen.

En sådan förmån skänker oss samlaren och hembygdsvännen Martin Fagerlund i Hökhult. Vi har ansett att hans samlingar, hans intressen och livsverk är värda en presentation i vår krönika.

Den lilla ålderdomliga stugan där Fagerlund har det mesta av sina samlingar har också sin historia. Den uppfördes på Vassarps ägor på 1830-talet av en skärstadbo, Johan Peter Snäll. Han dog 1869 men hans änka bodde kvar till 1883, då auktion hölls på hennes kvarlåtenskap. Auktionsprotokollet finns kvar. Det var inte många saker som kostade över en krona, flertalet inrop var på 10, 25 och 30 öre. Den största posten är "en klädning", den inropades för 2 kronor och 5 öre. Detta är också ett stycke historia. Berättelsen om knappheten på pengar och pengars stora värde.

På sin tid i Vassarp kallades stugan Fridhem och ibland Gustavsborg. När koleran härjade 1834 blev den av Hakarps sundhetsnämnd uttagen till sjukhus. Om den kom att användas för detta ändamål är ovisst, dessbättre insjuknade ju inte så många hakarpsbor i den hemska sjukdomen. År 1883 inköptes stugan av "Lasse i Hökhult" för 50 kronor och flyttades. I några år var den undantagsstuga för den nye ägaren.

Hökhult var förr i världen en enda gård. Den delades i fyra delar på 1830- eller 40-talet. Några av de gamla ägarna är till namnet kända, ända från 1568, då han som bodde här hette Jöns. Boningshuset låg på åkern i närheten av nuvarande mellangården, området har nr 62 på bykartan. Jon klockare som levde här till 1646 kanske har stampat snön av sina stövlar på den stabila sten som låg framför huset och som vi nu stiger på då vi träder in i det lilla muséet.

I denna gamla stuga förvarar Martin Fagerlund huvuddelen av sina samlingar. Hans riktpunkt har varit att samla så mycket som möjligt av de redskap, verktyg och husgeråd, som användes i det gamla bondesamhället. En uppräknning av alla föremålen är inte möjlig men några saker bör vi ändå stanna inför.

Här finns allt som behövdes för linberedning, från lingropen som användes vid linets rötning, och som Fagerlund kan visa ute i hagen, till frörepa, bråta, skäktstol med skäktniv, häckla och spinnrock.

gamla böcker, några av stort värde, har den trägne samlaren också i sin ägo, likaså en vacker samling av gamla tändsticksetiketter.

Detta är bara ett litet axplock bland de många hundra föremål som finns i detta intressanta hembygdsmuséum. Föremålen har kunnat hopsamlas och räddas tack vare att Fagerlunds intresse väcktes så tidigt. År 1911 hade hans far köpt en lottsedel till förmån för muséet i Jönköping. Fagerlund som då endast var en liten pojke tyckte att detta med lott och muséum verkade intressant. Han anade redan då att en epok höll på att gå i graven och att det som i framtiden kunde minna om denna tid var var värt att bevara. Hans samlingar är och har varit till glädje för många. Bland annat har ofta lärarna i Hakarps skolor använt sig av föremålen vid hembygdsundervisningen och Fagerlund berättar gärna och med glädje.

Det lilla bygdemuséet i Hökhult och dess kunnige och gästvänlige ägare och vårdare måste anses som en stor tillgång för alla som är intresserade av hur man levde i "den gamla goda tiden". Genom föremålen få vi kunskap om vår gamla bondekultur och om det samhälle i vilket den var levande.

Föreliggande artikel är i huvudsak byggd på ett reportage av red. Arne Putzén, tillkommet efter ett besök, som red. Putzén tillsammans med fotograf Jan-Erik Nyander gjorde hos Martin Fagerlund.

Protokoll hållet i Fridhem under Vassarp den 5/3 1883 vid försäljning av löseegendom efter avlidna enkan Kristina Snäll. Före utropet tillkännagavs att betrodde köpare lämnas tre månaders betalningsanstånd, mindre betrodde betala vid påfordran.

1 Bandstol	0: 25	Sten Rosendala.
1 Harvel	0: 10	Carl Svensson.
1 Snototten	0: 25	Enkan Holm.
1 Spinnrock	1: —	Johan Gustafson Hökhult.
1 Tjärna	0: 25	Hilda på Österängen.
Diverse	0: 05	Lars Sjöberg.
Dito	0: 35	Ekebladiska.
1 Kopp	0: 25	J. Knustorp.
1 Gryta	0: 60	J. Gustafson Hulestorp.
1 Dito	0: 75	J. Knustorp.
1 Koppepanna	0: 25	Dito man.
Diverse	0: 15	Lars på Österängen.

1 Säll	0: 30	Svenson i Hulestorp.
Oläsligt	0: 80	Carl Nordström.
	0: 40	J. på Sjöslätt.
1 Ambar		Carl Nordström
Oläsligt	0: 30	G. Nordström.
1 Kappe	0: 30	Johanna i Knustorp.
Diverse	0: 25	Sväanson i Hullestorp.
Säckar	0: 60	Johan Johansson i fattighuset.
1 Vinda	0: 25	Johanna i Knustorp.
Korgar	0: 80	Dito
1 Hackeho	0: 20	Lars Sjöberg.
Kårder	0: 25	Carl Nordström.
Diverse	0: 25	Lars Österängen.
Kårder	0: 40	Carl Svenson.
Diverse	0: 20	do man
Diverse	0: 75	J. Johanson i fattighuset.
1 Tavla	0: 55	Sten Rosendala.
Stolar	0: 15	Lars på Österängen.
1 Hink	0: 55	J. Gustafson i hulestorp.
Diverse	0: 40	Lars i Hökhult.
1 par koppar	0: 45	J. Gustavson Hulestorp.
Talrikar	1: —	A. i Hakarp.
1 Mugg	0: 25	Ekebladiska.
Tallrikar	0: 25	Lars Österängen.
Diverse	0: 25	Sväanson i Sanden.
Strykjern	0: 30	J. Gustafson i Hulestorp.
1 Låda	0: 25	J. Knustorp.
Diverse	0: 20	Lars Österängen.
1 Panna	0: 20	Helen Sväanson Jönköping.
Kaffekoppar	0: 10	Enkan Ekeberg.
1 Sockerskrin	0: 30	Carl Sväanson Stibbarp.
1 Panna	0: 15	A. J. Björkelund.
1 Kaffekokare	0: 75	Sara Andersdotter.
1 Panna	2: —	A. J. Björkelund.
Do mm,	0: 75	Lars Österängen.
Kaffekvarn	0: 25	Sara Andersdotter.
1 Spegel	1: —	G. Nordström.
1 Bibel	0: 25	Lars Österängen.
Tavlor	0: 45	J. Knustorp.
Böcker	0: 40	Sväanson Hukarp.
1 Postila	2: —	Johan i Smedstorp.
1 Klädning	0: 10	Lars Österängen.
1 D.o	2: —	Johanna i Knustorp.
1 D.o	2: 05	Lisa Sväanson i fattighuset.
1 Tröja	0: 50	Lars Sväanson Bäckén.

1 Kjol	1: 30	Svenson Hulestorp.
1 Kjol	0: 60	Helen Svänsson Jönköping.
1 Dito	0: 30	" " "
1 " "	0: 25	" " "
1 Klädning	0: 60	Svänson i Lund.
1 Tröja	0: 45	Lars Svänsson Bäck.
Skottor	0: 30	J. Knutstorp.
Säckar	0: 40	J. Gustafson Hulestorp.
Mattor	0: 50	Carl Svänsson.
1 Dyna	0: 25	Lars Österängen.
1 Paraply	0: 15	Ekebladsk.
1 Lampa	0: 10	J. Knutstorp.
Oläsligt	0: 25	Lars Österängen.
"	0: 25	J. Johanson Fattighuset.
"	0: 30	Lars Österängen.
1 Säng	0: 25	Svänson i Lund.
Oläsligt	1: 10	Carlsson i Marielund.
Diverse	0: 35	Johanna i Knutstorp.
2 Lakan	1: 45	J. Knutstorp.
" "	0: 55	Gustaf i Björnåsen.
" "	0: 50	Lars Jönson Bäck.
" "	0: 50	Helen Svänsson Jönköping.
Diverse	1: 05	Svänson Hulestorp.
" "	0: 80	G. Nordström.
1 Kista	1: 15	J. Knutstorp.
1 Madras	1: 35	Carlson Marielund.
1 Dyna	0: 75	Lars Österängen.
" "	0: 25	Helen Svänsson Jönköping.
1 Täck	2: 05	J. Knutstorp.
1 "	0: 30	Helen Svänsson Jönköping.
1 Fäll	0: 55	Johanson i Fattighuset.
1 Bord	0: 60	Helen Svänsson J.
1 Soffa	0: 65	" "
1 Skåp	0: 65	J. Knutstorp.
1 Kläddragare	2: —	Maria Pettersdotter i Stebbarp.
1 Säng	0: 60	Johan Smestorp.
1 Korg	0: 10	A. J. Björkelund
1 Vaggur	0: 25	G. Nordström
Diverse	0: 15	" "

IKHP:s segrande lag i 10-milabudkaveln 1969

IDROTTSKLUBBEN HAKARPSPOJKARNA

under 40 år.

av Gunnar Karlsmo

I Hakarps Hembydsgårds krönika 1957 hade undertecknad tillfälle att berätta om Idrottsklubben Hakarpspojkarernas tillkomst och utveckling under de första 28 åren. Nu har ytterligare ett antal år förflutit och klubben kan se tillbaka på en 40-årig verksamhet.

Det var den 27 januari 1929 som en del idrottsintresserade samlades på Jutaholms Café, och med eldsjälén Evert Väinölä i spetsen började en verksamhet, som så småningom skulle bli känd över hela landet.

Under de första åren fanns skidåkning och fri idrott på programmet, men även fotboll och bandy samt cykelåkning hade många anhängare. Det första framträdandet på idrottsbanan var för övrigt en bandymatch mot Husqvarna Idrottsförenings B-lag. Att det var besvärligt i början förstår man, då resultatet blev förlust med 14—0.

Fotboll och cykelåkning blev inte så värst många år gamla i klubben, men bandysporten omhuldades med stort intresse och vi spelade i div. II under ett par år, innan grenen lades ned år 1943.

Så småningom kom gångsport och orientering in på programmet och då gångsporten efter några år lades ned, hade klubben funnit sin stil och de tre grenarna fri idrott, skidåkning och orientering står ännu kvar som klubbens enda grenar.

År 1932 hyrde klubben Hulustorpsstugan ej långt från klubbens nuvarande stuga, men redan 1935 hyrdes mark på Smedstorps Gårds ägor, men eftersom klubbens ekonomi var ganska skral, dröjde det ända till 1939 innan stugan var färdig och kunde tagas i bruk. Arbetet utfördes av klubbmedlemmar och med ett lån från Hakarps kommun, vilket så småningom efterskänktes. Rivningstimmer från en gammal stuga i Smedstorp blev materialet till vår första bastu med tvättrum. En mörk höstnatt den 19 november 1948 ödelade en eldsvåda denna vår gamla bastubyggnad och den direkta följden därav blev ett nybygge med utrymmen även för gymnastik och inomhusträning. Detta pågick under många år, ekonomin tillät ej att bygga färdigt i en omgång. De på den tiden goda midsommarfesterna lämnade årligen goda tillskott till stugbygget och 1956 kunde vi montera in centralvärme även i sportstugan, sedan den byggts om och fått ett mindre utbygge.

Klubbens idrottsplats Ådalsvallen hade färdigställts år 1951 efter många års arbete och bekymmer. Redan 1939 hade marken hyrts och därefter följde 12 år med stora uppooffringar från medlemmarnas sida och de medel som kunde avstås från klubbkassan. God hjälp hade dock erhållits från Hakarps kommun och Riksidrottsförbundets Idrottsplatskommitté.

Efter denna lilla tillbakablick kan det kanske vara på sin plats att redovisa vad som hänt under tiden från 1957 fram till 40-årsjubileet.

1958 var omklädningspaviljongen på idrottsplatsen i det närmaste helt färdig. Vi anordnade redan på den tiden de populära terrängpromenaderna runt stugan. Ragnar Karlsmo har här tagit ett ovärderligt initiativ och under en lång följd av år nedlagt ett intresserat och fruktbärande arbete. Klubben kan räkna sig som föregångare till den motionsdrive som under

senare år slagit igenom på allt fler platser och utgör ett värdefullt inslag i människornas tillvaro.

- 1959 hade vi 30-årsjubileum och utdelade då för första gången ett förtjänstecken för ledare. Vi anordnade Svenskt Mästerskap i orientering för juniorer på en nyritad karta. Beträffande kartritning så har Ralf Green varit föregångsman och visat att det är möjligt för en klubb att rita egna kartor, vad det betyder för hela orienteringssportens utveckling, kan inte nog överskattas. Som duktig friidrottare blev Leif Andersson andra man på Svenska Mästerskapen i tiokamp.
- 1960 utfördes en tillbyggnad vid stugan och bland arrangemangen märks de första Götalandsmästerskapen i skidorientering och Sjumannakavlen i orientering med mål på "Ängaslätten".. Göran Öhlund blir sydsvensk mästare i yngre juniorklassen. I styrelseberättelsen skriver nyvalde sekreteraren Kurt Karlsson: "Offra mycket, fordra litet och var rädd om det goda kamratskap som råder inom klubben"
- 1961 anordnade vi distriktsmästerskap på löpning 10.000 meter samt femkamp och damernas stafett 4x200 meter på Ädalsvallen. Göran Öhlund deltar som första Hakarpspojke i ett orienteringslandslag nämligen i nordiska juniorlandskampen i Norrköping.
Jan Erik Johansson sätter nytt Smålandsrekord i löpning 800 meter för juniorer med 1.57.00.
Våra juniorer blev distriktsmästare i orientering genom Stig Karlsmo, Hans Green och Göran Öhlund.
- 1962 blir Göran Öhlund svensk mästare i orientering för juniorer och inleder därmed Hakarpspojkarnas fina framgångar i denna sport. Framgångar som är direkt följd av Ralf Greens kartritning och goda ledararbete. En hel rad av unga pojkar kommer nu fram t.ex. Stig Karlsmo, Mats Hagvall, Stefan och Hans Green, Bertil och Gunnar Öhlund, Kjell Holmqvist och Anders Green. Vid Ralfs sida står under många år kämpen Holger Johed.
Stefan Green blir svensk skolmästare i pojkar C.
En idrottsresa till Huskvarnas vänort Valkeakoski i Finland ordnas.

- 1963 planeras elljusspåret vid klubbstugan.
Skidorienterarna visar god form genom att på DM vinna budkavlen i både senior- och juniorklassen och Hans Green vinner Götalandsmästerskapen i skidorientering.
Friidrottarna är flitigt i elden och bland löparna märks Kjell Mattson, Bertil Johansson, Christina Nilsson, Samuel Roman, Arne Jäderland och Jan Erik Johansson.
Stig Karlsmo blir sydsvensk mästare i juniororientering och 4:a på junior-SM och får dra på sig landslagströjan i Nordiska Mästersskapen med en 9:e plats som resultat.
- 1964 anordnar vi SM i orientering i Örserum på ny karta i skala 1:25000.
Vi köper idrottsplatsens mark för ett anslag på 10.000 kronor från Hakarps kommun, och vid sportstugan arbetar vi med elljusspåret efter ett anslag från Huskvarna stad på kr. 9.500:-. Inom skidåkningen är vi åter på väg att inta en ledande ställning i Småland och det är Kjell Mattson, och Bertil Johansson som tillsammans med våra orienterarpojkar dominerar.
Friidrottarna håller god klass och här har Nils Holmberg, Ralf Blomberg, Valdemar Eriksson, Bertil Thuveesson och Jan Eklöf gjort goda insatser utöver de tidigare nämnda.
- 1965 anordnar vi SM i skidorientering i Tranåstrakten.
Den midsommarfest som vi årligen anordnat vid översta fallet vid Ädalsvägen under ett 20-tal år inställes.
Huskvarna stad ger oss ett anslag på kr. 8.000: — till en ny karta över Huskvarna- trakten och Huskvarna Vapenfabrik skänker en barack, som skall bli ett styrketräningsrum vid sportstugan.
Stefan Green, Gunnar Öhlund och Anders Sellgren blir svenska mästare i budkavleorientering för juniorer.
Kjell Mattson blir Götalandsmästare på skidor för yngre juniorer och Stefan Green blir Götalandsmästare i skidorientering för juniorer.
Göran Öhlund blir klubbens förste DM segrare i seniorklassen och blir även sydsvensk mästare samt andre man på långdistans-SM.

Pia Thuresson

Susanne Lindgren

TVå trevliga idrottsflickor

1966 fick klubben både en världsmästare och svensk seniormästare, Göran Öhlund var slutman i det segrande svenska laget vid VM i Finland och vann dessutom SM i långdistans.

Som ytterligare glädjeämne detta år kom vår seger i Svenska Mästerskapen i budkavleorientering genom Mats Hagvall, Stig Karlsmo och Göran Öhlund.

Vid sportstugan bildas en motionsgrupp under ledning av Gunnar Egnér och därmed är grunden lagd till en motionsverksamhet som skall växa ut fantastiskt och göra klubben trångbodd vid stugan.

Till Tjeckoslovakien reste våra idrottsungdomar denna sommar och hade ett gott idrottsligt utbyte.

Ulla Magnusson vann DM i orientering.

Inom friidrotten börjar damerna visa god klass och här läser vi ofta i resultatlistor Pia Thuresson, Lena Mårtensson och Susanne Lindgren.

Skidorienterarna är duktiga och dominerar gör Yngve Johansson, Elis Tällberg, Hans Bredh, Stefan Green och Göran Öhlund.

Vid landskampen i orientering mot Danmark vinner bröderna Öhlund var sin klass. Gunnar juniorklassen och Göran senior-klassen.

Efter 1966 års framgångar rankas Hakarpspojarna som Sveriges bästa orienteringsklubb.

- 1967 får vi nya svenska mästare. Denna gång Hans Bredh, Gunnar Öhlund och Stefan Green i skidbudkavle för juniorer.

Stefan Green blir nordisk mästare i orientering genom att vinna juniorklassen och nordiska mästare i stafett blir Gunnar Öhlund och Stefan Green. Göran Öhlund gör fina lopp både vid NM och SM och blir på kuppen årets bäste SM-löpare i Sverige.

Vid sportstugan arrangerar vi landskamp i orientering mellan Sverige och Schweiz.

Olof Magnusson, Karl Erik Pantzar, Kurt Karlsson och Bertil Lund arbetar särskilt bra vid sportstugan med styrketräningsrummet, skidvallningsrummet och reparation av gymnastikbyggnadens yttertak. 18.600 kronor kostar kalaset och Huskvarna stad var tillmötesgående som vanligt med ett anslag på 7.500 kronor.

Ragnar Hulth och Gustav Renberg lägger ner ett gott arbete med elljusspåret förbättring, där Gösta Eklöf tidigare gjort ett gott arbete vid anläggningen.

Vi arrangerar ett långlopp på skidor mellan Örserum och Huskvarna.

På skidfronten noteras segrar för våra ungdomar i DM-stafetterna för både juniorer och pojkar.

TV uppmärksammar vår verksamhet genom att sända Johnnys Hörna med inslag från våra orienterare.

Friidrottarna med Kjell Mattson, Peter Hackenschmidt, Lars Åke Frejd, Berne Sevéen och Ulf Fägerlund i spetsen tillsam-

mans med våra duktiga damer gör många goda insatser vid DM tävlingar.

Gösta Eklöf arbetar bra med idrottsmärkesprov och lyckas samla över 200 märkesprov.

1968 blev för orienterarna ett år som liknade 1966 års stora framgångar. Göran Öhlund blev för andra gången stafett-världsmästare genom att på nytt avgöra tävlingen på sista sträckan. Liksom 1966 blev Göran återigen svensk mästare på lång-SM. Att vi på nytt blev svenska mästare i stafett, denna gång genom Stefan Green, Anders Sellgren och Göran Öhlund var roligt, då därigenom historien från 1966 på nytt upprepades. Stefan Green blir 3:a i landskamp mot Finland och dessutom 7:a på Dag-SM och 5:a på lång-SM.

Våra skidåkare hävdar sig bra och DM-segrar i klasserna för damjuniorer och flickor visar att ungdomen är på väg.

Från friidrottssidan noterades att långloppet "Socknalunken" arrangeras för första gången med många deltagare.

Vid sportstugan motionerar folk som aldrig förr och stugan börjar bli trång. En större nybyggnad diskuteras och Fritidsnämnden i Huskvarna undersöker kostnaderna att få fram vatten- och avloppsledningar till stugan.

1969 vinner Hakarpspojarna äntligen Tiomilakavlen, en tävling som vi i många år siktat på. Segern kommer lämpligt, en bättre, 40-årspresent kunde vi inte få eftersom tävlingen räknas som världens största orientering och en seger där uppmärksammas kanske mer än ett svenskt mästerskap.

Inte mindre än tre landslagsmän i orientering kan IKHP ståta med detta år eftersom både Göran Öhlund, Stefan Green och Anders Sellgren uttas till Nordiska Mästerskapet.

Stefan Green segrar i den stora femdagars-orienteringen i Dalarna där nästan 7.000 deltagare tävlar.

Susanne Lindgren blir tillsammans med Peter Karlsson uttagen från Småland till TV-skidans stafettlag och där vinner Susanne sin sträcka i konkurrens med deltagare från de bästa i hela Sverige.

Friidrottarna Pia Thuresson och Susanne Lindgren får femteplaceringar på SM i längdhopp resp. terränglöpning.

Stugans utbyggnad diskuteras och projekteringsarbeten är i full gång. Huskvarna stad har dragit upp vatten- och avloppsledningar till stugan och styrelsen har för avsikt att undersöka möjligheterna till anslag från kommun, naturvårdsverk etc. för att klara utbyggnaden.

Vid 40-årsjubileumet i Stensholmsskolans festsal den 26 april 1969 blir klubben föremål för många hyllningar och bland annat skänker Huskvarna Vapenfabrik en elektronicugn till den planerade utbyggnaden. En teckningslista till Hakarpspojckarnas supportersklubb presenteras av Gunnar Egnér och deras förnämsta uppgift ska bli att ekonomiskt stödja utbyggnaden.

Till slut några blickar mot framtiden. Måtte vår förening få tillgång till bra ledare som äro beredda att arbeta frivilligt, oavlönade och uppoffrande inte bara med elitidrott utan också för att bereda idrott och motion åt alla de som så väl behöva denna avkoppling och den stärkande träning som gör det lättare att klara vardagens uppgifter. Får vi bara bra ledare, så får vi också en bra verksamhet, bra idrottsmän och bra resultat.

Då Hakarps kommun för några år sedan uppgick i Huskvarna stad hölls en avslutningsfest, varvid landshövdingen i sitt tal lär ha sagt "att Hakarp är numera mest berömt genom sina Hakarpspojkar" och senare på kvällen anlände ett telegram från Idrottsklubben Hakarpspojckarna, vilket lär ha mottagits med en viss uppskattning.

Det lydde: "Tack för de gångna åren vi för namnet vidare."

Något om Hakarp för hundra år sedan

av Gottfrid Granemyr

År 1869 var alltså året efter det svåra och mycket omskrivna missväxtåret. Alla delar av landet hade emellertid inte drabbats lika hårt. I delar av Jönköpings län hade skörden slagit helt fel, men socknarna kring Vätterns södra del, bland dem Hakarp, tycks ha klarat sig någorlunda bra. Stämmoprotokollen från den här tiden nämner ingenting om några särskilda svårigheter, och socknen fick ej heller någon del av de statliga stödåtgärder, som sattes in för att hjälpa, där nöden var störst. Detta utesluter dock inte att fattigdomen var stor i alla de torp- och backstugor, som vid denna tid fanns i Hakarp som på andra håll i vårt land. De gamla protokollen visar att det mest var frågor om fattigvård i olika former, som kommunalmännen hade att syssla med. Det fanns i socknen åtskilliga äldre och yngre arbetsoförmögna, och eftersom många människor på den tiden gick bort unga eller medelålders så fanns det även många barn, som förlorat sin försörjare eller sin mor, och dessa måste ha hjälp att överleva. Förutom tilldelning av säd kunde det också bli nödvändigt att hjälpa med nödtorftiga klädespersedlar. Fattighjonet Blixt fick t. ex. två riksdaler till en skjorta, Anders i Nystorp tre riksdaler till ett täcke och ett par strumpor och en annan behövande någon riksdaler till ett madrassvar. Beträffande tilldelningen av säd till de fattiga hade hittills utdelats hälften råg, hälften havre, men 1869 beslutade man att slopa havren, vilken ersattes med hälften så mycket råg i stället. En behövande som förut fått 8 kappar råg och 8 kappar havre fick alltså härefter 12 kappar råg.

Bland andra beslut rörande fattigvården detta år kan nämnas, att P. J. Gustavsson i Kämparp fick i uppdrag att tillverka 6 st likkistor för fattigvårdens räkning "för billigast möjliga pris".

Missväxtåret 1868 hade bland annat till följd, att emigrationen till Nordamerikas Förenta Stater tog fart. En strid ström av svenskar gick från de små grå stugorna till det hägrande landet i väster, och alla som reste väntade sig att det nu skulle vara slut med svält och umbäranden och början till ljusare tider. Även i Hakarp började amerikafebern gripa omkring sig. År 1864 var det 4 personer som

lämnade socknen med Amerika som mål, året därpå 16, samt 1869, alltså året efter missväxtåret, 22. Verkliga antalet som detta år emigrerade var emellertid betydligt större. Kyrkoherde Almqvist har här gjort en anteckning, att utöver dessa 22 har ytterligare c:a 15 personer rest utan att uttaga flyttningsbetyg. Detta gick tydligen för sig på den tiden, många reste väl på detta sätt ifrån ouppklarade affärer av olika slag.

1868 hade en köpman F. G. Pettersson från Jönköping fått tillstånd att i en lägenhet Äängen under Rosendala "mot betalning till allmänheten tillhandahålla öl, dricka, porter, kokat kaffe, the och chokolader eller andra icke spirituösa drycker". Emellertid ser det ut som om källarmästaren på Äängen inte var så noga med alkoholhalten i sina serverade drycker. Detta kom kommunalnämnden i Hakarp att den 25 februari 1869 avsända följande skrivelse till handlanden F. G. Pettersson:

Som anmält blivit att vid Tit. handelsrörelse i Husqvarna under söndagar och nattetid föröfvats spel och försåls öl och vin, hvaraf köparen genom förtärandet däraf blifvit mer och mindre öfverlastade, och att dessa personer vid deras hemfärd fört oljud och ett oanständigt uppförande, samt att fredliga vägfarande blifvit å landsvägen framför handelslägenhetens lokal uppehållna och ofredade, i anledning däraf får Hakarps kommunalnämnd med åberopande af Kungl. förordningen den 7 dec. 1866 pgf 7 allvarligen erindra Tit. med ofvannämnda förseelsers upphörande.

Som ofvan

Johan Svensson

G. Stålhammar

P. J. Gustavsson

Befolkningsstatistiken för året 1869 visar minskad folkmängd i Hakarp. Vid årets början bodde 1.579 människor i socknen, under året föddes 47, men de döda utgjorde 61. Flyttade in gjorde 111, men 144 flyttade från Hakarp. Detta resulterade i en minskning med 41 personer, plus de cirka 15, som lämnat Hakarp utan att behaga ta ut flyttningsbetyg.

Äldst i socknen var vid årsskiftet f. soldaten Häll från Fällan, som uppnått 91 år, samt änkor Maja Larsdotter från Källerödjan och Stina Larsdotter från Kixtorpsgårdet, vilka båda fyllt 89 år.

Årsberättelse

Föreningens styrelse har under året varit: Rune Gustafsson, ordförande; Gottfrid Granemyr, vice ordförande; Bo Björklund, sekreterare och ansvarig för värdehandlingar; Ragnar Karlsmo, vice sekreterare; Karl Erik Blomdahl, kassör; Eskil Lago, ansvarig utgivare för krönikan samt föreståndare för arkivet; Martin Fagerlund, registrator; Sten Arvid Gustavsson, Gustav Svensson och Ingvar Andersson. Suppleanter har varit Pelle Johansson, Yngve Svensson och Leif Gustafsson. Revisorer har varit Bror Thunberg och Widar Dahlstedt med Rune Wixe som suppleant.

Årsmötet hölls den 2 mars på Stensholmsskolan och var väl besökt. Weimar Söderström berättade om en resa i Tunisien och visade bilder som tagits under resan. Vidare förekom servering och underhållning.

Den traditionella midsommarfesten hölls på Klinten. Många besökare hade kommit. Kaffe serverades och underhållning erbjöds. Lotterier hade anordnats.

I november hölls en väl besökt hembygdsafton på Församlingshemmet. Verner Malmsten höll ett föredrag om "Hembygden i en föränderlig värld". Bygdekören sjöng och kaffe serverades.

Under året har fem protokollförda styrelsesammanträden hållits.

Föreningens strävanden att bevara Hakarps sockens skönhetsvärden har tagit sig uttryck i dels försök att påverka Huskvarna stad att behålla Smedstorpsområdet som en levande jordbruksbygd dels i att bevaka Ådalsfallen så att de ej undergår ytterligare förstöring.

En krönika har utgivits för år 1968. Upplagan för denna årgång har varit 710 exemplar och har försålts genom roteombud och i affärer. Varje medlem har erhållit krönikan för årsavgiften kronor 7.

Föreningen har representerats vid Hembygdsförbundets årsmöte.
 Under året har Damklubben på Egnahem genom att ordna hand-
 arbetsträffar och lotterier, åstadkommit ekonomiskt stöd för under-
 håll och prydnad av Klinten.

Medlemsantalet den 31/12 1969 var 345.

SPECIFIKATION ÖVER BEHÅLLNINGENS FÖRÄNDRING FÖR TIDEN 21/2 1969—25/2 1970

Behållning från föregående år:

Kontant i kassan	817:12	
Innestående på sparbanks	9.876:10	
Innestående på postgiro	25:70	10.718:92

Tillkommer:

Medlemsavgifter	2.382:35	
Sålda krönikor	1.927:40	
Anslag	950:—	
Årsmöte och fester	120:62	
Räntor	560:65	5.941:02

Avgår:

Kronika	5.521:80	
Årsavgift Hembygdsförbundet	100:—	
Klinten	103:17	
Skrivmaterial	4:30	
Årsmöten och fester	244:18	5.973:45

Förändring — 32:43

Behållning vid årets slut:

Kontant i kassan	0:29	
Innestående på sparbanks	10.636:75	
Innestående på postgiro	49:45	10.682:49

Anteckningar ur församlingsböckerna

Födda år 1969

- 4/1 Anna Maria Rosenqvist, Mobergsvägen 2
- 6/1 Peter Björkman, Kvarnvägen 14
- 17/1 Per Henrik Jonas Andersson, Smedstorpsgatan 42
- 22/1 Fredrik Vincent Thorén, Hallebergsliden 8
- 26/1 Camilla Jeanette Sandberg, Ebbesvägen 27
- 19/2 Magnus Olof Ekfeldt, Hallebergsliden 4
- 22/2 Roger Arne Vincent Pettersson, Blåklintsvägen 7
- 26/2 Ernst Crister Svensson, Ådalsvägen 85 B
- 18/3 Märta Karolina Wennberg, S. Hasselgränd 2
- 19/3 Per Magnus Nilsson, Johannesvägen 5 B
- 19/3 Hans Fredrik Odén, Blåklintsvägen 34
- 28/3 Camilla Birgitta Sjöquist, Näckrosstigen 11
- 29/3 Björn Karl Gunnar Svensson, Stiftelsevägen 1
- 1/4 Helén Marie Johansson, Näckrosstigen 28
- 2/4 Kerstin Monika Wallgard, Stjärnstigen 17
- 7/4 Anders Johan Magnus Dandenell, Göransbergs gård
- 13/4 Stig Tyrone Einarsson, Stjärnstigen 11
- 16/4 Barbro Kristina Andersson, Egnahemsvägen 11
- 27/4 Annika Linnéa Marie Eliasson, Hakarpsvägen 112
- 20/5 Susanne Märta Marianne Nord, Hakarpsvägen 108
- 20/5 Annie Barbro Johansson, Hakarpsvägen 67
- 21/5 Lotta Sofia Viktoria Johansson, Utsikten
- 29/5 Pernilla Kristina Hansen, Tallstigen 16
- 12/6 Ulrika Anna Charlotta Hageberg, Johannesvägen 20
- 26/6 Lars Stefan Laszlo, Hallebergsliden 6
- 24/7 Hans David Patrik Jansson, Töregatan 3
- 28/7 Anders Åke Joakim Alvarsson, Hallebergsliden 16
- 28/7 Georg Åke Mikael Alvarsson, Hallebergsliden 16
- 7/8 Niclas Göran Thulin, Skolgatan 51
- 7/8 Anna Pia Rebecka Ivarsson, S. Hasselgränd 9
- 12/8 Anna Malin Andersson, Kvarnvägen 14
- 19/8 Per Håkan Rydberg, Vårlöksstigen 8
- 22/8 Bengt Anders Fast, Ö. Hasselbacken 9

- 26/8 Malin Elisabet Karlsson, Platåvägen 6
 28/8 Britt Maria Kojic, Stensholmsvägen 16
 3/9 Magnus Bengt Urban Dahlin, Hakarpsvägen 71 B
 4/9 Hans Patrik Schälin, Kvarnvägen 18
 12/9 Anna Tyra Charlotta Enell, Vipevägen 10
 14/9 Håkan Sven Göran Gustavsson, Vikingavägen 7
 25/9 Lise-Lott Maria Roman, Ringvägen 14
 1/10 Åke Patrik Hjalmarsson, Mossvägen 9
 10/10 Emma Helena Tisell, Hakarpsvägen 112
 15/10 Pernilla Charlotta Fröding, Näckrosstigen 24
 31/10 Ann-Christin Johansson, Mobergsvägen 3
 6/11 Terese Sarah Monica Jansson, Kvarnvägen 18
 11/11 Ulla Susanne Brandt, Blåklintsvägen 30
 16/11 Dan Gunnar Stålnapp, Ebbesvägen 4
 17/11 Anna Charlotta Rönnbo, Stjärnstigen 27
 19/11 Helena Elisabet Svensson, Smedstorpsgatan 59
 19/11 Lill Camilla Margareta Tisell, Eskilstorp
 23/11 Hans Thomas Magnusson, Kvarnvägen 18
 25/11 Anna Katarina Samuelsson, Carlforsvägen 26
 27/11 Patrik Knut Jonsson, Glasberga
 1/12 Malin Linnea Johansson, Berghagavägen 1
 15/12 Jan Fredrik Rydén, Stensholms säteri
 19/12 Åsa Victoria Möller, Skolgatan 44
 25/12 Annika Marléne Sandberg, Ebbesvägen 27
 31/12 Anna Maria Cecilia Öholm, Myrstigen 6
 31/12 Björn Olle Robert Pettersson, Kvarnvägen 18

Ingångna äktenskap

- Rolf Paul Karlsson, Huskvarna och Lilly Majvor Gunilla Robertsson, Blomgatan 12
 Alvar Karl Sigfrid Eriksson, Järnäs och Ann-Britt Christina Johansson, Carlfors
 Bengt Vilhelm Larsson, Lekeryd och Ann-Britt Gustavsson, Vipevägen 14
 Ove Jan Oskar Ottosson, Forserum och Klara Gunilla Stensson, Smedstorpsgatan 15

Gustav Sten Ingemar Artursson, Järsnäs och Annemarie-Christine Henchel, Carlfors

Lars Åke Gunnar Davidsson, Jönköping och Agneta Anna Maria Widegren, Lindarevågen 7

Karl Åke Roland Magnusson, Forserum och Majron Sonja Maria Pettersson, Mobergsvågen 5

Evert Sten Johan Jönsson, Lekstigen 12 och Kerstin Birgitta Yvonne Ackevald, Lekstigen 12

Bengt Åke Gustavsson, Mossvågen 3 och Britt-Marie Elisabeth Claesén, Mossvågen 3

Karl Ingvar Efraim Johansson, Berghagavågen 7 och Mona Viola Blomberg, Berghagavågen 7

Bror Christer Johansson, Jönköping och Ingbritt Linnea Svensson, Berghagavågen 1

Lars Göran Torsten Robertsson, Ljungarum och Margot Cecilia Eckerström, Hakarpsvågen 116

Bertil Emanuel Svensson, Lundenvågen 13 och Eva Astrid Maria Axelsson, Lundenvågen 13

Bo Lennart Paul Johansson, Ådalsvågen 59 och Britten Rut Margareta Lindström, Ådalsvågen 59

Karl Axel Gunnar Bengtsson, Skolgatan 1 och Gunnel Edit Linnea Nilsson, Skolgatan 1

Rolf Harry Lundholm, Ebbesvågen 27 och Marianne Elisabeth Fred, Ebbesvågen 27

Bengt Våge Göran Karlsson, Hallebergsliden 4 och Gun Margareta Nilsson, Hallebergsliden 4

Bengt Agne Gerhard Elm, Norrahammar och Ylvan Margareta Svensson, Fridländers väg 6

Stig Jakob Qvänstedt, Kålleröd och Ulla Bodil Margareta Nätt, Brunstorpsvågen 5

Sven Gunnar Åke Granqvist, Lundenvågen 20 och Eva Marianne Svensson, Jönköping

Ronny Ragnvald Arne Gullstrand, Stjärnstigen 9 och Gerd Anne Birgitta Karlsson, Huskvarna

Rolf Svante Artur Hultqvist, Genvågen 3 och Ingvor Elsie Agneta Johansson, Nässjö

Hans Gunnar Söderqvist, Götängsvägen 11 och Ingalill Margareta Svensson, Bankeryd
 Rolf Lennart Lennings, Hakarpsvägen 127 och Gunnel Birgitta Nyström, Jönköping
 Bo Leif Roland Ekvall, Ebbesvägen 11 och Inga-Lill Marianne Lindblom, Bankeryd
 Alf Åke Georg Alvarsson, Vipevägen 30 och Monica Maria Ingeborg Steinert, Huskvarna
 Nils Vilhelm Morgan Randau, Hakarpsvägen 83 och Lena Maria Sundberg, Rogberga
 Ove Karl Martin Carlsson, Ådalsvägen 91 B och Ingrid Charlotte Lundberg, Jönköping
 Jörgen Alfons Gunnar Svensson, Björkelid och Eva Ulla Margareta Gustafsson, Jönköping
 Alf Tryggve Tryggmer, Ebbesvägen 16 och Siv Agneta Elisabeth Olsson, Norrahammar
 Väjne Gustaf Gullmar Johansson, Knutstorp och Birgitta Ella Margareta Johansson, Skärstad
 Karl Gunnar Winqvist, Carlfors och Lena Iris Christina Svensson, Jönköping
 Kurt Ove Lennart Andersson, Hakarps prästgård och Åsa Agneta Kleist, Jönköping
 Rune Ivar Larsson, Lundenvägen 12 och Gun Sigrid Agneta Johansson, Jönköping

Avlidna under 1969

- 24/1 Olga Henryd Karlstedt, Egnahemsvägen 23, f. d. 18/12 1898 i Frösö
 13/2 Rut Margareta Viola Klänge, Solhemsgatan 6, f. d. 23/4 1904 i Järeda
 9/3 Elin Natalia Elisabeth Björk, Smedstorpsgratan 1, f. d. 2/5 1892 i Hakarp
 2/4 Bertil Oskar Vilhelm Axelsson, Näckrosstigen 22, f. d. 2/12 1905 i Hakarp
 8/4 Selma Emelia Elisabeth Karlsson, Hakarpsvägen 129, f. d. 20/10 1893 i Värnamo

- 2/5 Verner Magnus Almén, Ebbesvägen 4, f. d. 2/11 1918 i Hakarp
- 28/5 Ernst Gustav Karlsson, Ringvägen 18, f. d. 8/2 1882 i Svarttorp
- 30/5 Rut Adelia Maria Johansson, Carlforsvägen 28, f. d. 19/5 1922 i Järsnäs
- 15/6 Karl Gustaf Einar Andersson, Hakarpsvägen 106, f. d. 10/1 1893 i Vireda
- 17/6 Jenny Elisabet Karlsson, Holavägen 5, f. d. 15/12 1882 i Ölmstad
- 15/7 Otto Arvid Einar Suhonen, Kvarnvägen 3, f. d. 26/1 1910 i Finland
- 25/8 Karin Andrea Gustavsson, Hallebergsliden 7, f. d. 31/1 1897 i Växjö
- 26/8 Stefan Mikael Claesson, Smedstorpsgratan 57, f. d. 10/5 1968 i Hakarp
- 29/9 Emma Maria Gustafsson, Egnahemsvägen 6, f. d. 17/9 1884 i Malmbäck
- 12/10 Karl Elof Valter Pettersson, Skolgatan 26, f. d. 4/10 1910 i Hakarp
- 20/10 Karl Gunnar Erling Johansson, Björkhaga, f. d. 11/10 1902 i Haurida
- 25/10 Elin Maria Frid, Hakarps pensionärshem, f. d. 21/6 1892 i Forserum
- 10/11 Folke Sigvard Lundgren, Johannesvägen 5 E, f. d. 25/2 1910 i Sallerup
- 13/12 Holger Ivar Reinhold Wendt, Ebbesvägen 27, f. d. 1/3 1910 i Linderås
- 23/12 Judit Albertina Ingeborg Ljung, Ljungstigen 5, f. d. 20/7 1899 i Habo

Antalet innevånare i Hakarp den 31/12 1969 var 4.058 personer, varav 2.078 män och 1.980 kvinnor. Äldst i församlingen var August Rickard Gustavsson, Blomgatan 14, f. d. 11/11 1872.

Kr. 8: —